

De Morgen, zaterdag 2 februari 2002

Auteurs: Walter De Bock & Walter Pauli

Tractebel draait zijn Kazak

Wie voor het monumentale pand van Tractebel aan het Brusselse Troonplein staat, krijgt nog altijd de indruk dat de Frans-Belgische nutsgroep even stevig en deftig is. Maar schijn bedriegt. Deel 1 van het Tractebel-dossier, een kruising tussen een economische thriller en een schelmenroman door Walter De Bock en Walter Pauli.

Het moeten grimmige gezichten zijn geweest, van de heren en die ene dame die samen het 'Strategisch Comité' vormen van Tractebel, toen ze op 11 september 1998 in hun fauteuils rond de grote tafel in de 'Salle du Conseil' plaatsnamen. Die monumentale zaal op de eerste verdieping van het hoofdkwartier is het decor voor alle belangrijke beslissingen uit de geschiedenis van het bedrijf. Die dag, zo wisten alle aanwezigen, zou er zeker geen nieuw glorieus hoofdstuk geschreven worden, veeleer integendeel.

Het kwam er die dag op aan afspraken te maken over hoe de schade te beperken, voor zover dat nog kon. Had Emmanuel Van Innis, toen nog directeur van financiën en planning maar kort nadien gepromoveerd tot directeur-generaal, niet een vertrouwelijke en eigenhandig opgestelde nota mondeling toegelicht: 'Mogelijke betichtingen bij Tractebel'? Zijn redenering, waarvan het niet de bedoeling was dat de inhoud verder bekend zou raken dan de eigen kring, kreeg vanzelfsprekend de grootste aandacht van de aanwezigen. Van Innis gaf de Tractebel-top argumenten over de verdedigingsstrategie tegen mogelijke juridische beschuldigingen van de Zwitserse onderzoeksrechter Daniel Devaud.

In Zwitserland maar ook ver daarbuiten klinkt die naam als een alpenklok. Devaud is de absolute wereldspecialist in frauduleuze en criminele transacties van en naar Oost-Europa (en dus vaak deels via Zwitserland), en dat zijn er sinds de val van de Muur nogal wat. Devaud is ook erg succesvol, en dat komt niet in de laatste plaats omdat hij ook de politieke en zakelijke topfiguren durft aanpakken. Zijn meest ophefmakende arrestatie tot dusver is die van Pavel Borodin, als beheerder van het Kremlin-patrimonium de rechterhand van Boris Jeltsin, maar vooral de man die de Russische corruptie tot volle wasdom bracht.

Corruptie, dat is ook het eerste reden waarom Devaud Tractebel in het vizier heeft gekregen. Andere mogelijke beschuldigingen zijn witwassen en valsheid in geschrifte. Devaud interesseert zich al enige tijd in de entourage van Nazerbajev, de zeer autoritaire president van Kazachstan, en plots duikt ook Tractebel in die kringen op. Het Zwitserse gerecht merkt immers een transactie op die het op het eerste gezicht als 'dubieus' omschrijft. Om precies te zijn: Devaud heeft vragen bij de som van niet minder dan 55 miljoen dollar die drie 'vrienden' van Nazerbajev via een offshorevennootschap van Tractebel hebben gekregen.

Tractebel reageerde erop door zijn advocaten naar Zwitserland te sturen. Zo konden zij niet alleen de onderzoeksrechter proberen te overtuigen van hun visie van de feiten, maar kregen ze meteen ook inzage in het Zwitserse dossier. En dat was, in deze prille fase van het onderzoek, mogelijk nog belangrijker.

Want alleen al het idee van mogelijke negatieve publiciteit zinde de leden van het Strategisch Comité allerminst. Dit niveau van bedrijfsleiders verkiest over het algemeen discretie. Het idee alleen al dat zij 'in opspraak zouden kunnen komen' is al te veel. De leden van het

officiële 'Strategisch Comité' van Tractebel behoren dan ook allemaal tot het informele 'Strategisch Comité' van het koninkrijk België. Zelfs binnen de besloten wereld van de haut finance gelden ze als hoge heren. Het gaat om Paul De Keersmaecker, ex-politicus en de nummer één van Interbrew, Philippe Bodson, toen nog gedelegeerd bestuurder van Tractebel, Yves Boël, telg van de invloedrijke Solvay-dynastie, de onvermijdelijke Etienne Davignon, verder de Antwerpenaar Antoon Dieusart, als BASF-topman een hoofdrolspeler in de Belgische chemische nijverheid, Thierry de Rudder, de rechterhand van Albert Frère, en ten slotte Christine Morel-Postel, de nummer twee van Franse moederholding Suez.

Laat uitgerekend deze captains of industry, naast het genoemde Zwitserse onderzoek, vandaag in Brussel een klacht tegen zich ingediend zien wegens 'bendevorming', een op het eerste gehoor nogal ordinaire omschrijving voor dit exquisite gezelschap. Maar klopt het daarom niet? Mogelijk, want de argumentatie van Van Innis is toch wel bijzonder. Luister aandachtig mee. De huidige directeur-generaal van Tractebel overloopt de drie mogelijke beschuldigingen die het Zwitserse gerecht kan inbrengen tegen de Tractebel-top. "Corruptie? Wij lopen geen enkel risico, want Tractebel had geen kennis van de feiten en bovendien dateren de feiten van voor het in werking treden van de Belgische anticorruptiewet van februari 1999. Die wet maakt omkoping van buitenlandse ambtenaren wel strafbaar, maar onze Kazakse partners zijn geen ambtenaren."

Wat zegt hij in feite? Dat Tractebel geen kennis had van de feiten; versta hieronder: wij als bedrijfsleiding waren niet ingelicht, wel Nicolas Atherinos, binnen Tractebel verantwoordelijk voor de projecten in Centraal-Azië en het Midden-Oosten en dus ook de contactpersoon in Kazachstan.

Tractebel had een hele Zilvervloot aan offshorebedrijven, verspreid over haast alle fiscale paradisijs ter wereld. De Bijzondere Belasting Inspectie gaat ervan uit dat ze dienen om kaderleden zwarte premies toe te stoppen

Om het project in Kazachstan te redden, haalde Tractebel-topman Philippe Bodson (rechts) het zwaarste geschut boven. In politiek België van de jaren negentig wilde dat zeggen: Jean-Luc Dehaene (links), die de zaak van Tractebel ter plaatse ging bepleiten. Tevergeefs, zo bleek achteraf. (Foto Photo News)

Profiel van Tractebel

Tractebel is een internationaal dochterbedrijf van de Franse groep Suez. De groep speelt sedert lang een dominante rol in de Belgische energiesector en omvat ook twee beursgenoteerde nutsbedrijven: Electrabel (productie van elektriciteit) en Distrigas (invoer, opslag en transport van gas).

Ingenieurs van de groep legden in het verleden met hun knowhow ook de basis voor de eerste nucleaire installaties in ons land. Nadien werd die ervaring ook aangewend in heel wat andere landen. Zo bleef dit bedrijf in deze sector bij de top inzake engineering en technische installaties allerhande in wel een 100-tal landen. De groep beschikt over zowat 63.000 medewerkers, een elektriciteitsproductiecapaciteit van 42.000 megawatt en beheert een gastransportnet met een capaciteit van meer dan 100 miljard kubieke meter per jaar. Buiten België heeft de groep een elektriciteitsproductiecapaciteit van 25.000 megawatt.

De activiteiten van Tractebel in Kazachstan zijn gestart in september 1996 het kader van het toenmalige departement Electricité et Gaz International (EGI) van Tractebel. Het engagement van Tractebel in Kazachstan omvatte eerst de exploitatie van een aantal centrales in het land. Pas in juni 1997 werd ook de exploitatie van de 8.000 kilometer lange gaspijp toevertrouwd

aan het Belgische nutsbedrijf. De definitieve afwikkeling van het engagement van Tractebel in Kazachstan volgde in oktober van het jaar 2000.

+++++

De Morgen, zaterdag 2 februari 2002

Auteurs: Walter De Bock & Walter Pauli

Fiscus legt Tractebel boete op van 6 miljard frank

De Frans-Belgische energiereus Tractebel heeft van de fiscus een megaboete gekregen. Dat vernam De Morgen en werd door Tractebel bevestigd. Het gaat om een van de grootste fiscale boetes uit de Belgische economische geschiedenis. Het bedrag is bijvoorbeeld van dezelfde orde van grootte als de gezamenlijke boetes voor de 9.000 klanten van KB-Lux, en twintigmaal zo groot als de (toenmalige record)boete van een kwart miljard frank dat Beaulieu in 1990 aan de Britse douane moest betalen.

De boete voor Tractebel is een gevolg van de onfortuinlijke strategie van de onderneming in de voormalige sovjetrepubliek Kazachstan. Daar heeft Tractebel in de jaren negentig een tijdlang de exploitatie verzorgd van een strategische gaspijplijn. Om die megaorder te pakken te krijgen, heeft Tractebel voor ettelijke miljoenen 'commissies' betaald aan drie intimi van president Nazerbajev. Dat is een eerste zwart circuit.

Daarnaast bestaat al jaren nog een tweede zwart circuit. Het dient om de hogere kaderleden bijkomende vergoedingen te geven die nooit werden aangegeven aan de fiscus. De Bijzondere Belasting Inspectie (BBI) schotelde Tractebel al in november 2000 een gepeperde fiscale aanslag voor, in het jargon van financiën 'een bericht van wijziging'. Die bedroeg toen anderhalf miljard frank. In 2001 volgden echter een nieuwe reeks onderzoeken van de BBI. Ook die leverden weer nieuwe aanslagen op, waardoor het totaal aan boetes in de miljarden liep. Zo vond de BBI een aantal off-shorebedrijven die dienden voor het uitbetalen van die zwarte premies. Het gaat om indrukwekkende bedragen. Alleen al via de firma Aluminium Atlantic (AAC), gehuisvest op de Bermuda-eilanden, zo ontdekte de BBI, werd in totaal voor bijna 56 miljoen dollar aan zwarte premies uitbetaald. In het algemeen vermoedt de BBI dat de in de boekhouding van Tractebel een systeem van vervalsingen zit.

Dat alles maakt dat het Ministerie van Financiën vanwege Tractebel een gezamenlijke boete vordert die is opgelopen tot 6 miljard frank.

Jacques Van Hee, de woordvoerder van Tractebel, erkent dat "Tractebel sedert november 2000 inderdaad een aantal bijkomende aanslagen van de BBI heeft gekregen". Hij stipt evenwel aan dat zijn bedrijf "hiertegen een gemotiveerd bezwaar heeft ingediend". Tractebel betwist dus de fiscale boete en heeft tot dusver nog geen frank betaald.

De impact van dergelijke miljardenboetes op het reilen en zeilen van een onderneming als Tractebel is weliswaar groot, maar moet ook wat gerelativeerd worden. Tractebel heeft een eigen vermogen van 5,7 miljard euro (231 miljard frank). Over het boekjaar 2000 was er een

omzet van 18,7 miljard euro (754 miljard frank), goed voor een nettoresultaat van 1,7 miljard euro (68,5 miljard frank). Het bedrijf kan dus tegen een stootje.

Het grote probleem is evenwel dat Tractebel niet alleen de bijzondere interesse van de Belgische fiscus heeft gewekt, maar ook van het Zwitserse gerecht. In Genève heeft de Zwitserse onderzoeksrechter Daniel Devaud, de grote specialist van criminele geldstromen van en naar Oost-Europa, een gerechtelijk onderzoek geopend tegen Tractebel en zijn drie Kazakse partners. Erg vervelend voor Tractebel is dat een inmiddels ontslagen topmanager van het bedrijf op zijn beurt voor het Brusselse gerecht de besloten geldcircuits en interne bedrijfscultuur van naaldje tot draadje heeft uiteengezet. De kroongetuige is Pierre Bocquet, voormalig crisismanager van Tractebel in Oost-Europa. Hij deed zijn verhaal voor onderzoeksrechter Jean-Claude Van Espen. Die moet nu uitmaken, afgaande op Bocquets getuigenis, op de bevindingen van zijn Zwitserse collega en op het dossier van de BBI, of er voldoende bezwarende elementen zijn om een volwaardig onderzoek naar de Tractebel-top te openen.

Tractebel heeft op zijn beurt klacht ingediend tegen Bocquet, alsook tegen Nicolas Atherinos, de vice-voorzitter van de (intussen opgedoekte) afdeling EGI (Electricité-Gaz-International). Het bedrijf wijst hen aan als de schuldigen voor wat er destijds fout liep in Kazachstan. Bocquet en Atherinos voelen zich zondebokken en houden hun onschuld staande. Atherinos heeft tegen het Tractebel-management een klacht ingediend wegens bendevoorming.

+++++

De Morgen, maandag 4 februari 2002

Auteurs: Walter De Bock & Walter Pauli

Top kampt met klacht wegens bendevoorming en Zwitsers onderzoek naar corruptie

Ex-crisismanager Pierre Bocquet: 'Tractebel betaalde niet alleen smeergeld in Kazachstan, maar ook in Oman, Peru en Pakistan'

'Tractebel kocht Fujimori om'

Tractebel gebruikte niet alleen smeergeld voor de exploitatie van een gaspijp in Kazachstan, zoals De Morgen zaterdag berichtte, maar gebruikte steekpenningen als een essentieel onderdeel van zijn strategie waar ook ter wereld. Dat verklaarde Pierre Bocquet, tussen juni 1999 en januari 2000 crisismanager van Tractebel, al eerder aan de Brusselse onderzoeksrechter Van Espen en zijn Zwitserse collega Devaud. Ook bij projecten in de Arabische staat Oman en in Peru werden gelijkaardige sommen onder tafel betaald. In Peru, zegt Bocquet, ging het geld naar niemand minder dan oud-president Fujimori, die nu door de Peruviaanse justitie gezocht wordt wegens corruptie maar zich – voorlopig – in veiligheid bevindt in Japan.

In een ondervraging op 19 april 2000, tegenover een persoon van de Brusselse rijkswacht en een van de gerechtelijke politie (pv nummer 151617/00) legt Bocquet uit dat hij eind augustus 1999 als kersverse crisismanager documenten in handen kreeg van Aluminium Atlantic (AAC), een offshoredochter van Tractebel. Daarop merkte hij een betaling van 10 miljoen

dollar, "met daarachter alleen de aanduiding 'Fujimori'". Bocquet vervolgt: "In november 1999 maak ik een reis naar Latijns-Amerika met Van Innis (directeur-generaal bij Tractebel) en Hansen (voorzitter van Tractebel). Tijdens die reis signaleren Hansen en Van Innis mij dat Hansen ingelicht was door de plaatselijke 'directeur van de werkzaamheden' van Tractebel dat er een commissie van 10 miljoen dollar was betaald aan president Fujimori in het kader van het project Energía del Sur." De consternatie was groot, zo vertelt Bocquet nog aan de speurders. "Hansen en Van Innis deelden me hun 'verstomming' mee", niet om de omkoping an sich, maar "omdat zo'n informatie al bekend bleek te zijn bij een eenvoudige 'man van het terrein'."

Uit de informatie die Bocquet het gerecht aanreikte, blijkt dat gelijkaardige operaties eveneens plaatsvonden in Oman, een oliestaat op het Arabische schiereiland, en in Pakistan. In Pakistan werd onderhandeld over steekpenningen aan toenmalig president Benazir Bhutto. "Samen met een Engelse partner zou Tractebel een privé-jet voor Bhutto kopen voor een geschat bedrag tussen de 15 en 20 miljoen dollar, en in Engeland meehelpen aan de constructie van een private landingsbaan. Dat laatste zou gefinancierd worden door de Britse partner in dit project." Uiteindelijk ging de zaak niet door. Bocquet legt uit aan de speurders "dat deze informatie mij werd verstrekt door Guido De Clercq (directeur juridische dienst van Tractebel, WP/WDB) om uit te leggen dat de Tractebel-verantwoordelijke voor dit dossier tegen geen enkel offer opzag om een industrieel project binnen te halen".

+++++

De Morgenmaandag 4 februari 2002

Auteurs: Walter De Bock & Walter Pauli

Tractebel moest 145 miljoen dollar smeergeld uitgeven om megagaspipeline te mogen exploiteren

'Business as usual', versie Kazachstan

In een voormalige sovjetstaat dekt het begrip business as usual toch een andere inhoud dan elders, zo ondervonden de verantwoordelijken van Tractebel tussen 1996 en 2000 tot hun scha en schande. Zo bleek dat Tractebel met handen en voeten gebonden was aan drie intimi van de Kazakse president Nazarbajev, voor het gemak samen aangeduid als het fameuze 'Trio'. Wie zijn ze, welke rol speelden ze, wat deden ze, en vooral, hoeveel verdienden ze?

Toen Tractebel besliste zich in de late zomer van 1996 voor het eerst in energieprojecten in Kazachstan te lanceren, schreef het Brusselse bedrijf zich in in de gesloten aanbesteding voor een concessie voor de uitbating van een aantal met steenkool gestookte elektriciteitscentrales en een waterkrachtcentrale, beide in de regio rond de hoofdstad Alma Aty. In die onderhandelingen ontdekt de 'man ter plaatse' van Tractebel, ingenieur Ludo Candries, dat

niet alle beslissingen genomen of gesuperviseerd worden door de personen met wie hij rechtstreeks onderhandelt. Er zijn nog andere krachten aan het werk: discreet op de achtergrond, maar zeer invloedrijk. Ze worden altijd in groep genoemd: 'de partners', of 'het Trio'. Ze duiken pas op in de onderhandelingen als alles zo goed als rond is. Dan eisen ze ook hun deel, verpakt als: hun vergoeding, hun consultancycontract, deelname in onkosten die ze hebben moeten maken om "de zaken vlot te laten verlopen". Als het maar een naam heeft, en als er maar een prijs betaald wordt. Hun prijs.

Candries licht zijn overste in, Nicolas Atherinos, de vice-voorzitter van het departement Electricité-Gaz-International (EGI) van Tractebel, tevens een man die grootste plannen koestert voor een eventuele expansie van Tractebel naar het Oosten. In de herfst van 1996 vinden in Brussel de eerste contacten plaats tussen Atherinos en de partners, contacten die alleen maar zullen toenemen, zowel in frequentie als in belangrijkheid. De partners merken immers dat ze met Atherinos niet alleen een gedreven manager binnenhalen, maar ook dat hij, Griek van geboorte, de Oost-Europese, zeg maar byzantijnse cultuur kent, begrijpt en doorleeft. Atherinos, voor wie zelfs de weidse Kazakse sky niet per se the limit hoeft te zijn, heeft meteen begrepen dat het Trio voor hem en Tractebel de sleutel is om grootste plannen te kunnen verwezenlijken. Eerst in Kazachstan, inderdaad, maar van daaruit in de hele voormalige Sovjet-Unie.

En doe vooral nooit kleinerend over een inderdaad zeer verafgelegen en weinig bekend land als Kazachstan. Goed, er zijn niet veel inwoners – vijftien miljoen – maar het land is wel een stuk groter Duitsland, Frankrijk en de Benelux samen. Bovendien bulkt de ondergrond van rijke en vooral strategische reserves: aardgas en olie, maar ook allerlei metalen en uranium. Voor een nuts- en energiegroep als Tractebel is dit het Beloofde Land van melk en honing. En daarom had ze ze nodig: Alidjan Ibragimov, Alexander Mashkevitsj, en vooral, Patokh Chodiev. Drie mannen, maar slechts één Kazak van nationaliteit (maar geboren in Oezbekistan), en dat is Alidjan Ibragimov. Mashkevitsj (°1954) is geboren in Kirgizië, Chodiev (°1953) in Oezbekistan. Ibragimov (°1953) is een steenrijke zakenman, die in de 'Bonanza-jaren' meteen na de val van de Sovjet-Unie fortuin maakte via succesrijke speculatie op de olieprijs. Mashkevitsj is een van de voornaamste en rijkste industriëlen van Kazachstan en fungeerde bovendien als voornaamste politiek adviseur van president Nazerbajev. Chodiev is de intiemste adviseur van Nazerbajev, en heeft bovendien goede relaties met eerste minister Kazhegeldin. Wat meer is, Chodiev en Mashkevitsj kennen België. Ze werken er al sinds het begin van de jaren negentig. In 1990 is Chodiev in België medeoprichter van een firma, Saebeco Belgium, later bij Brussels Research and Consulting, Astas en PMC Trading – bij die twee laatste is ook Mashkevitsj van de partij. Ook Ibragimov, die op dat ogenblik officieel in Istanbul resideert, belandt in België. Op 30 juni 1996 richt hij samen met enkele partners de firma Euro Travel op. Een van de andere betrokkenen is Natalia Kazhegeldin, de echtgenote van de premier van Kazachstan. Meteen zitten ze in het vizier van de inlichtendiensten. De onderneming van Chodiev en Mashkevitsj, Saebeco Belgium, hoort namelijk bij het netwerk van een zekere Boris Birshtein. Birshtein is een immigrant uit Litouwen, wiens naam stelselmatig valt als er sprake is van een groot corruptieverhaal uit de voormalige Sovjet-Unie: het naar het Westen smokkelen van fondsen uit de sovjetrussische Kommunistische Partij, de verkoop van één ton goud in 1993 tijdens de val van de regering van Kirgizië, enzovoort. Waar Birshtein opduikt, zit de internationale misdaad aan tafel.

Maar terwijl de staatsveiligheid vooral discreet schaduwet en in kaart brengt, komen er meer concrete klachten. Het Trio – plus premier Kazhegeldin – worden in de zomer van 1996 onderwerp van een onderzoek van het Brusselse gerecht na informatie van de Bank Brussel Lambert (BBL), die een 'mogelijke witwasoperatie' had gemeld aan de Cel voor Financiële

Informatieverstrekking. Het ging om een vastgoedtransactie waarbij zowel het Trio als de echtgenote van de Kazakse premier bij betrokken waren, via een hele reeks maatschappijen, onder meer op de Nederlandse Antillen. Chodiev geeft als uitleg dat Kazhegeldin in België wat huizen wilde kopen, maar dat hij die huizen wilde verwerven zonder zelf Kazachstan te moeten verlaten en zonder dat hijzelf te veel op de voorgrond zou komen.

Kortom, op het moment dat Tractebel zich verregaand begon te engageren in Kazachstan, verliep dat contact ten eerste haast exclusief via het Trio, en was dat Trio tegelijk in België al een paar keer in het vizier gekomen van de gerechtelijke instanties.

Maar het Trio heeft het razend druk, en niet alleen in België. In 1997 ontbrandt er een open oorlog tussen dit Trio en de Chernoy Groep, een Russische 'familie' – de aan de maffia verwante terminologie is geen toeval – over het contract van de exploitatie van de zuidelijke pijplijn. Tot dan toe was de Argentijns-Russische combinatie Bridas-Gaspex favoriet voor allen, nadien alleen maar van de Chernoy-brothers, niet van het Trio. Dat is niet onbelangrijk, want net zoals de andere ex-sovjetrepublieken hangt Kazachstan nog in alles af van Rusland wat strategische energietoevoer zoals de pijplijn betreft. De grote gasnetwerken van de vroegere Sovjet-Unie verbinden meer dan een dozijn voormalige sovjetrepublieken met elkaar. Ze vormen een geostrategische troef voor alle landen van het vroegere GOS, de opvolger van de Sovjet-Unie. De bijna onbeperkte gasreserves uit het hoge noorden stromen via Rusland ook doorheen Kazachstan en staan in het zuiden ook in verbinding met Oezbekistan. Het deel van de gaspijp dat door Kazachstan loopt, is circa 8.000 kilometer lang. Maar het hele vertakte netwerk functioneert als één gigantische onderneming. Alles wordt integraal gecontroleerd en geleid door de Russen. Achter dat geheel gaat ook één Russisch mammoetbedrijf in Moskou schuil: Gasprom, waarlangs dat gas ook naar West-Europa komt. Gasprom is een gigant die meer dan 300.000 mensen te werk stelt. Alleen al de tewerkstelling in het Kazakse gedeelte van de pijp belooft zowat 20.000 arbeidskrachten. Dat maakte meteen het gigantische belang uit wie de nieuwe exploitant zou zijn. Nazerbajev moest een goede partner hebben, want er hing te veel economische macht en tewerkstelling van af. En Tractebel moest een goede Kazakse intro hebben, of ze konden nooit tegen de kandidaat van de Russen op. Tweemaal hield het Trio de sleutel in handen.

Zij waren de enigen die toegang hadden tot alle partijen. In no time krijgt Tractebel in de lente van 1997 het contract toegespeeld voor deze megaopdracht. Ze mochten zelfs geen eigen bestek opstellen. Wat wel mocht, was het tot in detail onderhandelen van – zeg maar – de 'beloning' voor het Trio zelf.

De totaalbedragen die in de loop van geen drie jaar aan het Trio werden uitbetaald door Tractebel doen duizelen. Maar voor Nicolas Antherinos was geen prijs te hoog om hem een geweldige markt te doen openen en Tractebel mee te nemen tot het niveau van de wereldspelers in dit segment, en Philippe Bodson steunde hem daarin volkomen. Via een bijzonder ingewikkelde constructie via allerlei offshorebedrijven – op de Bermuda's, op Thailand, noem maar op – werd er eerst een rechtstreekse betaling gedaan van 55 miljoen dollar. Later zou blijken dat 5 miljoen daarvan terug naar België vloeide. Het betekent vermoedelijk – het gerecht onderzoekt dat nog – dat bij Tractebel iemand incasseerde. Was het Antherinos, zoals Tractebel suggereert, maar wat de man zelf staalhard ontkent? Of moet de begunstigde nog hoger in de Tractebel-hiërarchie gezocht worden?

Er werd nog een tweede betaling afgesproken. In twee schijven kreeg het Trio nog eens 45 miljoen dollar toegestopt, de tegenwaarde voor een bepaalde controle over de maatschappij die door Tractebel mee werd opgericht om het Kazakse gedeelte van de pijplijn te exploiteren. In totaal gaat het dus om 90 miljoen dollar, bovenop de 55 miljoen. Maakt samen: 145

miljoen dollar, meer dan 5 miljard Belgische frank. "Een gigantisch bedrag", zeggen de hoogste betrokkenen vandaag, "zeker als je vergelijkt met onze 'reguliere' investeringen van toen. Die bedroegen een goede 200 miljoen dollar. Met andere woorden: een bedrag dat een pak groter was dan de helft van de gewone investering werd uitgetrokken voor onze 'contacten.'" Het spreekt voor zich dat zulke sommen niet zomaar 'weggemoffeld' kunnen worden in de boekhouding. Volgens Atherinos werden al de sommen dan ook terdege besproken op het strategisch comité van Tractebel. En er zijn inderdaad sporen op papier terug te vinden dat die deal geofficialiseerd werd. In een nota van Deroux, de rechtstreekse meerdere van Atherinos, van 19 juni 1997 staat vermeld bij de uitgavenposten: "Een succes fee van 55 miljoen dollar verschuldigd aan onze raadgevers die de operatie mogelijk maakten en ons bijstonden in de voorbereidende fase van het aanbod en tijdens de onderhandeling over onze concessie." En terwijl Tractebel de grootste moeite heeft om de exploitatie van zo'n gigantisch netwerk op zijn geïmproviseerde en haastige manier over te nemen, duikt plots een onverwachte kaper op. De Geneefse onderzoeksrechter Devaud is vanaf midden 1998 op zoek naar gelden van ex-premier Kazhegeldin (die inmiddels in ongenade was gevallen bij president Nazerbajev) en stoot bij die zoektocht op de vennootschap Emery International, een van de maatschappijen waarmee Tractebel ook gewerkt heeft bij de betaling van het Trio. Ironie van de geschiedenis: de staat Kazachstan zelf had de klacht ingediend, zonder er rekening mee te houden dat de onderzoeksrechter in Zwitserland echt au fond zou gaan. Ook bij Tractebel breekt er paniek uit, en binnen de kortste keren (einde augustus 1998) wordt Atherinos ontslagen.

Bovendien liepen de zaken ook economisch en politiek in het honderd. Door de devaluatie van de nationale munt van Kazachstan stegen de operationele kosten voor Tractebel. Bovendien daalde de koopkracht in dat land, waardoor Nazerbajev niet wilde praten over een eventuele verhoging van de elektriciteitsprijs, wat Tractebel weer nodig had om zijn zaak winstgevend te houden. En door het ontslag van Atherinos was er geen go between meer om eventuele brandjes te blussen. Het werden dus branden, bovenop een pijplijn. Het kwam dus tot ontploffingen. Maar het Trio passeert nog eenmaal langs de kassa. Twee van de drie, Chodiev en Ibragimov, stappen binnen bij Deroux, die van het onderhoud een nota opstelt voor zijn bazen. Ze leggen hem uit dat ze steun moesten vragen van belangrijke personaliteiten tegen nieuwe aanvallen op Tractebel, onder meer van de nieuwe eerste minister. Drie personaliteiten. Daarvoor hebben ze onkosten moeten doen, en dus vragen ze of Tractebel zo vriendelijk is om die terug te betalen. Deroux zit met het mes op de keel en kan niet anders dan naar die nieuwe vraag luisteren: honderdduizend dollar per maand en per 'personaliteit', 300.000 dollar in totaal. Een viertal maanden zijn nu uitbetaald, maar het trio wil wel dat het systeem nog enkele maanden doorloopt. Tijdens het onderhoud begint het Deroux te dagen dat het Trio, door steeds te spreken over "drie belangrijke personen die zijn tussenbeide komen ten gunste van Tractebel", eigenlijk alleen over zichzelf spreekt, en dus nog eens langs de kassa passeert. Deroux besluit zijn nota met de opmerking: "Je me suis naïvement étonné de cette pratique." De Kazakken wilden drinkgeld, en ze hebben het gekregen.

Naïef verbaasd was ook heel Tractebel. Het ging van kwaad naar erger. Op 23 oktober 1998 schrijft Guido De Clercq, hoofd van de juridische dienst, een nota aan Deroux (het vroegere hoofd van EGI) en directeur-generaal Van Innis. Onderwerp: de Kazakse partners. Op het economisch wereldforum te Davos heeft Nazerbajev, samen met het Trio, Gérard Mestrallet ontmoet. Mestrallet is de sterke man van Suez en dus 'baas boven baas' van Tractebel (de Franse Suez is, zoals bekend, de eigenaar van Tractebel). Nazerbajev gaf er lucht aan zijn ontevredenheid over de houding van Tractebel. Tractebel dreigde buitengeworpen te worden, de hele investering was in gevaar. Het tij wordt niet meer gekeerd. De nieuwe premier van

Kazachstan, Balgimbayev, schrijft op 1 juni 1999 een brief naar Mestrallet in Parijs, waarin hij uitlegt dat het zo niet langer kan met Tractebel in Kazachstan. Er wordt bij Tractebel nog een crisismanager aangesteld – Pierre Bocquet, vandaag een nuttige bron voor justitie – maar ook die kan het tij niet meer keren. Vanaf de vergaderingen van einde 1999 van het strategisch comité gaat het alleen nog maar over 'recupereren'. Maar ook dat blijft goeddeels bij voornemens: de hele bedoening is ten dode opgeschreven. Commentaar van Patokh Chodiev en Alexandr Mashkevitsj aan een Belgisch journalist, begin 2000: "Tractebel wilde het gascontract in Kazachstan hebben. Ze hebben het gekregen. Wij hebben ons werk gedaan, en we zijn ervoor betaald." Zeg dat wel.

Morgen: deel drie.

Alle contacten die Tractebel had in Kazachstan verliepen via 'het Trio'. En dat kostte fortuinen

+++++

De Morgendinsdag 5 februari 2002

Auteurs: Walter De Bock & Walter Pauli

Volgens voorzitter Jean-Pierre Hansen heeft Tractebel zichzelf niets te verwijten

'Wij werkten met partners die waren wat ze waren'

Geflankeerd door een dozijn kaderleden heeft Tractebel-voorzitter Jean-Pierre Hansen tijdens een druk bijgewoonde persconferentie die minstens anderhalf uur duurde, het antwoord gegeven van zijn onderneming op het 'dossier-Tractebel' dat De Morgen sinds zaterdag publiceert.

Hansens eerste argument van Tractebel was dat De Morgen "niets nieuws" publiceerde en uit bekende feiten een "bewust amalgaam" had gedraaid. Het bedrijf verwijt de krant "een reeks hele en halve fouten" te hebben gemaakt, "met het doel ons te schaden". "Wij kennen de bronnen", repliceerde Tractebel, "het zijn immers personen die wij hebben verwijderd uit het bedrijf. Vandaar ook de toon die ze aanslaan, bijvoorbeeld ex-crisismanager Bocquet in de media. Tractebel heeft trouwens klacht ingediend tegen Bocquet."

Wat is de houding van Tractebel? "Wij hebben de gerechtelijke onderzoeken in Génève en Brussel opgestart. Wij hebben toen besloten om de grootste discretie in acht te nemen. Wij hebben in dat kader klacht ingediend tegen een aantal personen. De rest is het werk van justitie. Al meer dan een jaar stellen wij ons daarom gereserveerd op en wezen wij elke commentaar af. Nu is het gedaan met zwijgen."

Hansen benadrukte dat "hij pas in maart 1999 de leiding overnam in dit bedrijf. Op dat moment was er nog géén onderzoek tegen Tractebel. Wel werden in die periode een aantal acteurs door ons verwijderd uit de onderneming."

Hij viel de De Morgen ook aan, een krant "die hem verbaasde door de lichtzinnigheid waarmee werd bericht over dit bedrijf, waar tienduizend mensen werken. Tractebel opereert op wereldschaal. Wij staan in onze sector in diverse continenten en landen aan de top. Nous sommes un acteur mondial. Onze richtlijn is: wij doen liever géén zaak dan een zaak on border line."

Concreet wenste Hansen zich op vier punten te verdedigen. Eén: Kazachstan. "Wij hadden in 1996 wel degelijk een objectief op lange termijn: een geïntegreerde actie op het vlak van petroleum, gas en elektriciteit. Wij hebben dat gedaan met partners die waren wat ze waren. Maar in een latere fase werden de akkoorden niet gerespecteerd. Uiteindelijk is alles stopgezet."

Twee: Hansen weidde minstens een half uur uit om de vergelijking met Enron te ontzenuwen, die gemaakt was in het Standpunt in de zaterdagkrant. "Enron stond erom bekend dat het tot de rand van het ondernemen is gegaan, maar niet in onze sector. Enron ging niet ten onder aan trading in gas en elektriciteit, wat wij doen. Hun fout is dat zij de trading hebben uitgebreid tot alle markten, zelfs papier. Dat gaf een sneeuwbaaleffect, waartegen Tractebel gewapend is. Geen enkel kenmerk van Enron vinden jullie terug in Tractebel."

Drie: crisismanager Bocquet. "Een burgerlijk ingenieur die voor zeer grote bedrijven heeft gewerkt, met een zeer grote ervaring in Oost-Europa, hij zat in het directiecomité van CBR, deed diverse consultatieopdrachten voor Tractebel, vooral in de telecomsector... dus boden we hem op 1 juli 1999 een contract aan van negen maanden. Snel bleek dat hij pertinente adviezen verstrekke. Zo deed hij in oktober 1999 voorstellen voor een nieuwe strategie, en daar begonnen de meningsverschillen. Hij wilde het hele project-Kazachstan op staande voet stopzetten, zonder te onderhandelen over een schadevergoeding. Dat hebben we niet gedaan. Directeur-generaal Van Innis is erin geslaagd de schade zoveel mogelijk financieel te beperken."

Vier: "Wij hebben nadien maatregelen getroffen. Onze houding naar justitie was er een van volledige transparantie. We dienden drie klachten in: één tegen x, één tegen Bocquet en één tegen Atherinos (ondervoorzitter Electricité Gaz International). We hebben daarnaast ook een hele reeks onregelmatige of illegale toestanden met bepaalde filialen opgekuist, zoals Aluminium Atlantic. We hebben dat toevertrouwd aan de man die onze interne audit doet, Xavier Bédoret. Een deel van zijn informatie hebben we doorgespeeld aan justitie. We hebben ook een nieuwe reglementering ontwikkeld om in de toekomst zorgvuldiger te zijn bij het kiezen van onze partners. Juridische en andere anomalieën zijn rechtgetrokken."

Over de zwarte premies zei hij: "Over het eerste semester van 2000 zijn de betalingen fiscaal geregeld binnen de wettelijke termijnen. Enkele mensen hebben inderdaad hun fiscale verplichtingen moeten nakomen. Nous sommes maintenant une maison de rigueur."

Op hevige toon viel hij De Morgen aan omdat deze krant een punt maakte van 'een zilvervloot' aan offshorebedrijven die Tractebel had opgebouwd: "Offshorebedrijven zijn noodzakelijk voor een goed bedrijf. Je mag ze alleen niet verwarren met belastingparadijzen." Hansen geeft toe dat de BBI vindt dat de betalingen via die offshorebedrijven "geheime commissies" waren, maar voegt eraan toe dat er "andere instanties zijn die dat betwisten, en

niet alleen Tractebel zelf." Hij specificeerde niet wie die andere instanties waren. Hansen lichtte de pers in dat er in Kazachstan een exploitatieverlies was geleden van 45 miljoen euro (1,8 miljard frank), "maar die was volledig gedekt door een provisie."

Hoewel Jean-Pierre Hansen in zijn persconferentie voortdurend uitviel naar deze krant en haar berichtgeving, viel het op dat hij vooral hamerde op een verschil in visie, en weinig tot geen feitelijke fouten kon aanduiden. Op één detail na: de inlichting van Bocquet over het smeergeld dat aan president Fujimori werd uitbetaald, vernam hij niet in Peru zelf van directeur-generaal Van Innis en Guido De Clercq, hoofd van de juridische dienst. Hij hoorde het nadat beide mannen net teruggekomen waren van Peru. Wát hij hoorde – namelijk dat het schande was dat binnen Tractebel mensen op een veel te laag niveau op de hoogte waren van dit soort uitbetalingen – werd niet tegengesproken door Hansen.

'Offshorebedrijven zijn noodzakelijk voor een goede bedrijfsvoering. Je mag ze alleen niet verwarren met belastingparadijzen'

+++++

De Morgen, dinsdag 5 februari 2002

Auteurs: Walter De Bock & Walter Pauli

Interview met Nicolas Atherinos, de man die voor Tractebel in Kazachstan alle contracten onderhandelde met 'het Trio'

'Met die commissies was niks mis'

Wie Nicolas Atherinos (°1942) eenmaal ziet, weet met wat voor man hij te maken heeft. Een leiderstype, pur et dur. Gewend bevelen te geven, en ook dat ze uitgevoerd worden, precies en zonder tegenspraak. Toen deze ingenieur in 1996 de Tractebel-projecten in Kazachstan leidde, had hij al de reputatie dat hij alles aandurfde en voor elkaar kreeg. Die naam had hij gemaakt bij de bouw van krachtcentrales in Siberië. Hoe (te) gewaagder de klus hoe beter. Sommigen noemen Atherinos daarom een huurling, en hij vindt dat geen scheldwoord. Wat hem wel hoog zit, is het Tractebel-debacle in Kazachstan, en dat hij hiervoor de zwarte piet krijgt.

Nicolas Atherinos werkt vandaag in Athene, en het is in de lobby van een hotel in de Griekse hoofdstad dat hij tekst en uitleg wil geven over zijn 'belevenissen' tijdens de exploitatie van de olielijprijn in Kazachstan (hij was hoofd van het project, hij onderhield contacten met 'het Trio' en president Nazarbajev (DM 4/2)), zijn aanvaring nadien met een deel van de Tractebel-top en zijn bittere relatie met het Frans-Belgische nutsbedrijf. Atherinos geeft een interview zoals hij een werf van pakweg een stuwdam leidt: eerst wenst hij een exposé te geven ("Laat me uitspreken, wacht maar even met uw vragen!"), daarna mogen de opmerkingen komen.

Laat er geen misverstand over bestaan: Nicolas Atherinos is niet de man die zal uitvaren tegen de gang van zaken zoals het eraan toeging met Tractebel in Kazachstan. Jawel, zegt hij, er

waren miljoenen dollars 'vergoeding' nodig voor de mensen die het in Kazachstan voor het zeggen hebben, omdat dat in die landen nu eenmaal zo werkt. Wat hij echter niet pikt, is dat Tractebel zichzelf nu een ethisch en proper imago aanmeet, en doet alsof de heer Atherinos in eigen persoon met miljoenen dollars stond te zwaaien. "Alles wat ik deed, werd gedekt door de top van Tractebel", zo luidt de baseline van zijn verhaal. "We hadden nog veel verder moeten gaan. Met de pijn had Tractebel een potentieel eldorado in handen." Een getuigenis uit eerste hand over de rauwe manieren in de wereld van internationale nutsprojecten.

Atherinos: "De context in Kazachstan, een typische postsovjetsstaat, is natuurlijk een belangrijke factor om te begrijpen wat wij deden. Het is duidelijk een presidentieel regime. De president heeft de absolute macht, het parlement is een raadgevende vergadering. De regering functioneert als zijn eigen administratie. Sedert de ontbinding van de Sovjet-Unie is Nursultan Nazarbajev het staatshoofd. De jongste kiescampagne van Nazarbajev werd georganiseerd door Mashkevitsj, een van de drie partners van Tractebel in de exploitatie van de gaspijp. Mashkevitsj lanceerde toen de nieuwe partij van de president onder de slogan 'De Vrienden van de President'. De staatsmacht en die van de president vallen er volledig samen."

En om zaken te doen, moest Tractebel in de gunst zien te raken van de entourage van Nazarbajev. "In Kazachstan bestaan er eigenlijk maar twee lobby's: de Amerikaanse lobby en die van de non-ferrobedrijven, waar de macht paritair verdeeld was tussen de groep van de Chernoy Brothers en het Kazakse 'Trio', vrienden van de president, ook 'de Partners' genoemd. De Chernoy's en het Trio hadden in 1997 een onderling akkoord om de exploitatie van de gaspijp toe te vertrouwen aan de Argentijnse firma Bidas in associatie met het Russische Gaspex. Voor Tractebel ontstond er een onverwachte opening toen in mei 1997 plots een conflict losbarstte tussen de Chernoy's en het Trio. Hun combinatie was uit elkaar gespat. Om die crisis op te lossen, stelde het Trio – natuurlijk met goedkeuring van de president – op 15 mei 1997 aan Tractebel voor om de concessie te verwerven, maar dan met dezelfde voorwaarden waaronder Bidas-Gaspex al onderhandeld had. Er bleef ons toen nog één voorwaarde te vervullen: we moesten ook de zegen krijgen van de Russen, de eigenaars van veruit het grootste deel van het netwerk van gaspijpen in het vroegere Gos. "Ik heb dan een informele vergadering belegd waaraan werd deelgenomen door de premier en door een van de partners, Mashkevitsj. Daarop bleek dat er onderling wel een consensus was ten voordele van Tractebel. Ook de president sloot zich daarbij aan, zo liet Mashkevitsj verstaan. Daarop bezocht ik in Moskou de grote baas van Gazprom, Vyakhirev. Hij drong erop aan dat ik ook zijn voorganger bij Gazprom zou ontmoeten. Dat was Tsjernomirdin, toen eerste minister van Rusland. Ik heb hem tweemaal ontmoet, één keer in Zeebrugge, waar hij toen een officieel bezoek bracht.

"Men moet weten dat elk deel van de gaspijplijn deel uitmaakt van een geheel. Elk van de vroegere landen van het Gos – vandaag de leden van de Russische Federatie – beheert als manager een stuk van dat Gazprom-systeem. Maar het hele netwerk wordt alleen vanuit Moskou bestuurd. En dat loopt vanuit het Verre Oosten tot in Wit-Rusland, Oekraïne, de Kaukasus, Oezbekistan... Wie in Kazachstan manager is, moet zich nog altijd onderwerpen aan de richtlijnen van Moskou. Zo niet wordt zijn onderdeel afgestoten uit het systeem. Zonder dat systeem kunnen de gasstromen onmogelijk circuleren. De Russen blijven er op dat punt een gepantserde discipline op nahouden.

"In die periode vertoefde ik in de omgeving van president Nazarbajev als een soort manager. Dat had niets te maken met onze concessie. Omdat ik Rus noch Kazak ben, speelde ik een rol

als go-between en vertrouwensman van beide partijen in een andere staatszaak. Het is in die hoedanigheid dat ik Tsjernomirdin opnieuw heb ontmoet."

Maar dat is toch vragen om dubbelzinnigheid: u adviseert Nazarbajev, én tegelijk werkt u voor een privé-firma die in opdracht van de regering de pijplijn exploiteert?

"Om de interne wrijvingen binnen de top van Tractebel te omzeilen, hadden Philippe Bodson en ikzelf de afspraak gemaakt dat er een nieuwe structuur moest komen. We noemden het 'Project Eastern Tractebel Corporation', om in het zog van de Kazakse gasconcessie in dit onmetelijke Centraal-Azië en ook in het Verre Oosten nog andere projecten te realiseren. Mijn in twintig jaar tijd opgebouwde zakenrelaties in Siberië en andere delen van de ex-Sovjet-Unie stonden er borg voor dat die Eastern Tractebel Corporation, ook dankzij onze uitgangspositie in Kazachstan, geen windeieren zou leggen. Bodson besefte dat zeer goed. Daarom was hij gewonnen voor die ambitieuze plannen. Maar in de ogen van de traditionele kaders bij Tractebel vormde dat grootscheepse project een omwenteling en dus ook een bedreiging. De ambities van Bodson werden bij de traditionalisten als een bedreiging voor hun eigen positie ervaren."

Over wie spreekt u eigenlijk? "De conservatieve dwarsliggers binnen Tractebel stonden onder leiding van directeur Deroux (de rechtstreekse overste van Atherinos, met wie hij voortdurend in conflict lag, WDB / WP). Op 24 augustus 1998 pleegden ze een putsch in eigen huis. Dat was uitgerekend op de dag dat ik aan Bodson een vier pagina's tellende nota overhandigde: 'Hervormingen in het Gos en het Midden-Oosten'. Dezelfde dag nog ontnam Deroux mij alle mandaten. Ik werd 'kaltgesteld', zoals dat heet. Het plan voor een Eastern Tractebel Corporation werd die dag door een interne fronde gekelderd, een opstand van de Franstalige top van de onderneming. Later ontdekte ik dat burggraaf Davignon, een belangrijk bestuurder bij Tractebel, een spilfiguur was in die fronde. Dat verklaart waarom Bodson Deroux niet tot de orde kon roepen."

Het kon toch niet de bedoeling van Tractebel zijn om zijn eigen project in Kazachstan te kelderen, een project waarin al zoveel miljarden waren geïnvesteerd? "De grote plannen van Bodson werden in elk geval begraven. Nog dezelfde dag werden ook alle documenten en volmachten in mijn kantoor in beslag genomen en werd dat kantoor verzegeld. Daar bleef het niet bij. Deroux stuurde faxen rond om het nieuws te verspreiden. De Belgische pers schreef dat ik uit België was verdwenen, dat ik voortvluchtig was. Daar was helemaal niets van aan, maar het paste wel in het valse beeld dat Tractebel van mij ophing. Ik was plots geen ingenieur meer met twintig jaar ervaring. De poging om mij te criminaliseren, was begonnen. Ze is nog altijd bezig."

"Ik heb enkele weken later, geheel uit eigen beweging, bij Tractebel ontslag genomen, omdat men mij in het bedrijf tot een soort eunuch wilde reduceren, maar ik hou aan mijn attributen. Ik heb mij trouwens nooit echt thuis gevoeld in die beschermde sfeer van Tractebel. Door mijn vroegere leven ben ik allergisch gebleven voor die opgefokte bureaucratie van Tractebel, een kortzichtige visie van een klein land en kleine lieden. Bodson had er bij mij wel op aangedrongen om mijn zaak intern te laten regelen: 'Gij krijgt een andere positie en ik bescherm u'. Maar hij had toen al de marge niet meer om de zaak te forceren. Uit verschillende gesprekken heb ik kunnen opmaken dat Bodson tegenover een echte establishmentfiguur als Davignon niet is opgewassen. Bovendien had Bodson ook toen al problemen met de Fransen, vooral met Gérard Mestrallet, de patron van Suez. Die oorlog zou in februari 1999 zijn eigen kop kosten."

"Nadien kwamen Tractebel en ik tot een onderling akkoord. Daarin staat dat ik zelf ontslag heb genomen, en dus niet werd afgedankt, zoals Tractebel nu zegt. Er staat ook: 'Beide partijen verbinden er zich uitdrukkelijk toe om zich te onthouden van enige zwartmakerij of onterechte verdachtmaking van de andere partij.' Dat akkoord werd niet alleen door mij maar ook door directeur-generaal Van Innis ondertekend op 30 maart 1999. Ook dat papier werd later met voeten getreden door de gerechtelijke klacht van Tractebel tegen mij.

"Efrimov, de Russische bestuurder van Intergas in Kazachstan en een topman in de aardgas-business, stuurde de dag na mijn liquidatie een protestbrief naar Bodson. Ik had met hem al jaren een vertrouwensrelatie. Kort nadien nam hij ook ontslag uit het beheer van de Kazakse pijplijn. Dat was het onvermijdelijke begin van een Russische boycot tegen Tractebel. Andere protesten volgden. In Oost-Europa begreep niemand waar Tractebel het vandaan haalde om mij zo te blameren, en zeker niet vlak nadat ik met Bodson de concessie voor de Kazakse pijplijn voor mijn bedrijf in de wacht had gesleept."

Er werden toch gigantische 'commissies' uitbetaald? Dat is toch geen propere bedrijfsvoering?

"Er is in deze zaak inderdaad sprake van enorme commissies. De absolute bedragen zijn natuurlijk erg groot. Als je de bedragen in verhouding plaatst tot de waarde van de uitrusting en van de activa van de concessie, zijn ze relatief bescheiden. De Kazakse regering heeft destijds een beroep gedaan op een Franse consultant. Die schatte de afgeschreven waarde van de activa van die concessie op meer dan 6 miljard dollar. Het totale bedrag aan rechten, commissies en vergoedingen dat voor de verwerving van de concessie betaald werd, bedroeg minder dan één procent van de waarde van de concessie. De technische capaciteit van de concessie en haar eigen economische vermogen was vier, vijf keer groter dan die van Distrigas. Toch begrepen maar weinig mensen, zoals Bodson, dat die gaspijp een potentieel eldorado vormde. Daarom heb ik ook van de Tractebel-directie onmiddellijk de toestemming gevraagd – en ook bekomen – om de eerste kans te grijpen die zich aanbood. En bij het eerste open venster sprong ik meteen naar binnen. Want er waren heel wat belangrijker kandidaten op de markt: Enron, Bridas, Gaspex, ten slotte Gaz de France als Poulidor, de eeuwige tweede. We leken kansloos. Dat Tractebel toch de slag binnenhaalde voor de neus van al die groten was wereldwijd een volslagen verrassing. Het was voor de Belgische industrie een unieke kans om een nieuwe markt te beheersen."

Dat moet in Brussel toch met champagne zijn gevierd? "Toen we in juni 1997 de gasconcessie binnenhaalden, werd dat bestempeld als een enorm succes. Het nieuws creëerde enorme verwachtingen maar tegelijk ontstond er ook een enorme naijver binnen het traditionele establishment van Tractebel. Zij beschouwden mij immers als een buitenstaander en een huurling. Op die manier ontstond er zoiets als een interne oorlog, die zijn hoogtepunt zou bereiken tijdens de reis naar Centraal-Azië van toenmalig premier Jean-Luc Dehaene en Philippe Bodson. Het werd een triomfantelijke reis door Centraal-Azië, waaruit bleek dat Tractebel een enorme positie had verworven in dat strategische gebied. De recente evolutie in Afghanistan illustreert dat ook, want de val van het Taliban-regime opent nu voor het eerst de weg naar het Zuiden. Als Tractebel vandaag zijn vroegere posities nog zou bezitten, dan zou er nu in zijn pijplijn in zuidelijke richting door Afghanistan gas stromen in de richting van Pakistan en de warme wateren van de Indische Oceaan. Kazachstan staat immers strategisch in het centrum van de gasaanvoer uit Rusland en Centraal-Azië richting Pakistan en Indië. Dankzij die nieuwe constellatie is de waarde van de vroegere concessie van Tractebel in Kazachstan vandaag onmetelijk geworden. Maar die heeft het bedrijf dus verloren laten gaan."

Zijn de Belgische industriëlen dan te weinig dynamisch om zich te meten met de echte grote

jongens? "In België maakt Tractebel deel uit van het establishment. Meer nog, Tractebel is zelf het establishment. En ze beschermen hun bestaande situatie zo graag. Maar ze vergeten dat het behoud van bestaande posities een achteruitgang is in een business die snel evolueert. "Ik verwijt de huidige topman Jean-Pierre Hansen niet veel. Hij was bij de voornaamste feiten niet zelf betrokken, omdat hij pas later terecht kwam op de voorzitterszetel. Hij was nog erg nieuw aan de top toen Van Innis en zijn luitenanten er hun voorstellen doordrukten. Toen zagen ze hun gedroomde kans om hun zware verantwoordelijkheid in het Kazakse dossier helemaal op mij af te schuiven. De werkelijke hoofdschuldigen zijn de topfiguren van de financiële en administratieve directie, die geleid wordt door Van Innis. Daar zitten de specialisten van de manipulatie, de kampioenen van de fiscale fraude, die openlijk bedreven wordt."

Waarom komt u nu pas naar buiten met uw verhaal, en niet toen Tractebel u beschuldigde? "Weet u dat het meer dan een jaar heeft geduurd voor ik van Justitie kon vernemen waarvan de top van Tractebel mij beschuldigde? Justitie wist van die klacht in november 1999. Ikzelf werd daarvan in kennis gesteld in november 2000. Pas na advies van mijn advocaten werd het voor mij duidelijk hoe erg Tractebel mij al die tijd misbruikt had zonder dat ik daarvan wist. Ik vernam het dan nog maar toevallig, omdat Tractebel beslag liet leggen op mijn pensioenfonds. De eigenlijke klacht bleef al die tijd verborgen omdat ze viel onder het geheim van het onderzoek. Inmiddels deed ik voor mijn verdediging een beroep op twee Antwerpse advocaten, Grootjans en Catsoulis. Nu ga in de tegenaanval.

"Ik heb ook al die tijd herhaaldelijk aan Justitie aangeboden om gehoord te worden door de bevoegde magistraten. Ik ben ook al geruime tijd beschikbaar om alle documenten over te maken die kunnen bijdragen tot het achterhalen van de waarheid. Zonder resultaat. Ik bots op een muur. Onlangs heeft ook mijn echtgenote een onderhoud gevraagd in het kabinet van onderzoeksrechter Van Espen in Brussel. Zij wilde een exemplaar van mijn klacht met burgerlijke partijstelling tegen de top van Tractebel overhandigen, maar ook daar waren we blijkbaar niet welkom. Een onderzoeksrechter voert zijn onderzoek nochtans in principe op onpartijdige wijze, maar het parket moet hem daartoe wel eerst bevoegd verklaren. En bij het Brusselse parket wringt blijkbaar het schoentje: ze spelen mijn klacht niet door aan Van Espen, hoewel die al een tijdje andere aspecten van het Tractebel-dossier onderzoekt en ik hem van dienst kan zijn."

Tractebel verwijt u dat u 5 miljoen dollar achteroverdrukte. "Daarom eist men van mij een schadevergoeding van 5 miljoen dollar. Er bestaat nochtans een duidelijke publieke verklaring van de gewezen voorzitter van Tractebel, Philippe Bodson. Die verklaart zonder omwegen dat hij de enige is die volledig aansprakelijk is voor de commissies die Tractebel in Kazachstan heeft betaald."

'Tractebel wilde van mij een eunuch maken, maar ik hou nogal aan mijn attributen'

+++++

De Morgen, woensdag 6 februari 2002

Auteurs: Walter De Bock & Walter Pauli

Het Kazakse Trio wil Belg worden, en Tractebel helpt hen daarbij, vooral via een politicus van het Front National

Als miljardairs een arbeidskaart believe

Hoe ver kan een bedrijf gaan in het helpen van vrienden, laat staan zakelijke partners? Concreet: hoe tactloos was Tractebel toen het een parlementslid van het extreem-rechtse Front National inschakelde als verbindingsman om leden van het Kazakse 'Trio' te helpen aan een Belgische arbeidskaart en nationaliteit? Hield Tractebel er rekening mee dat een extreem-rechts sujet, gewapend met de aanbevelingsbrieven van de gereputeerde Belgische onderneming, zou proberen een hele reeks Oost-Europese misdadigers aan een Belgische nationaliteit te helpen?

Stel je voor dat het bericht zou uitlekken dat de Kredietbank beroep zou doen op de diensten van Gerolf Annemans om een paar van haar meest morsige zakenrelaties door een parlementaire procedure te loodsen. Vlaanderen en Wallonië zouden op hun kop staan, de kranten zouden bulken van verontwaardigde commentaren over het verlies van het laatste greintje democratisch respect van bepaalde bedrijfsleiders. En toch is het precies dat wat Tractebel deed in het aanhalen van het Kazakse Trio (DM 2/2, 4/2 en 5/2): Chodiev, Mashkevitsj en Ibragimov, drie intimi van president Nazerbajev, ook de drie mannen die met Tractebel de miljardencontracten over de exploitatie van de pijplijn afsloten.

Al een tijdje voor ze in Kazachstan in contact komen met de plaatselijke zaakgelastigden van Tractebel, zijn de leden van het Trio in België geïnteresseerd. Ze kopen er vastgoed op, en niet meteen de meest bescheiden optrekjes. De hoofdvogel wordt afgeschoten door Alidjan (soms ook 'Alya') Ibragimov. Op 15 april 1996 tekent een Belgisch jurist in naam van Ibragimov en zijn echtgenote in de studie van notaris Sylvain Linker in Jumet de aankoop van 'een goed' in de Waalse-Brabantse gemeente Braine l'Alleud (Eigenbrakel).

De verkoper is James White, een immobiliënmakelaar uit het Duitse Mönchengladbach. Hij vertegenwoordigt Her Britannic Majesty's Secretary of State for Defence. Het domein dat te koop staat, was tot dan de residentie waar de hoogste Britse generaal bij de Navo 's avonds zijn whisky degusteerde. Was het een grapje van een vroegere staatsburger van de Sovjet-Unie, dat hij per se het domein van een hoge westerse militair wilde overkopen? Maar goed, volgens de notarisakte veranderde het domein – "comprenant chateau et parc", acht hectare, 58 are groot – van eigenaar voor de lieve som van 70 miljoen Belgische frank (1,73 miljoen euro). Twee jaar later, in februari 1998, spreken kadastrergegevens al van een domein van 23 hectare.

Kortom, de leden van het Trio bulken van het geld. Maar in België eigenaar worden is één zaak, er permanent mogen verblijven en van alle voordelen van het Belgische staatsburgerschap genieten nog een andere, vooral het vrije verkeer in de hele Europese Unie. Maar gemakkelijk zal dat niet zijn. De naturalisatiewetgeving is geen lachertje, wie al in aanraking kwam met justitie maakt weinig kans. En het Trio kwam al meer dan één keer in de zoeker van justitie gekomen. Medio 1996 meldt de Bank Brussel Lambert bijvoorbeeld een mogelijke witwasoperatie aan de cel voor financiële informatieverwerking, waarbij er een onderzoek gestart wordt naar de handel en wandel van het Trio, alsook van de Kazakse premier Kazjelgeldin (DM 4/2). In dat verband zou de Brusselse onderzoeksrechter Françoise

Roggen trouwens later (lente 1999) met een rogatoire opdracht naar Genève gestuurd worden. Kortom, het Trio zou zeker niet zomaar als Belg worden aanvaard. Ze hebben dus personen en instanties nodig die voor hen in de bres willen springen. Uiterekend rond die tijd vinden ze een bedrijf waarmee ze goede zaken doen en dat hen in ruil een 'faveur' wil doen: Tractebel.

Op 7 april 1997 ondertekenen twee topkaders, Daniel Deroux, directeur van de afdeling Gaz Electricité International van Tractebel, en zijn vice-directeur Nicolas Atherinos, samen een attestation à qui de droit, een geofficialiseerde aanbevelingsbrief: "Teneinde iedere poging ter verkrijging van een verblijfsvergunning en een beroepskaart in België te vergemakkelijken getuigen wij van de perfecte respectabiliteit en eerlijkheid van de heer Ibragimov. Hij is een deugdzaam en invloedrijk man, gekend door Tractebel, waar men de perfecte samenwerking met hem looft in de ontwikkeling van zijn investeringen in Kazachstan, ten voordele van Tractebel maar ook van de Belgische economie." Welke ambtenaar, moeten ze bij Tractebel gedacht hebben, kan tegen dat soort aanbevelingen op? Dat er inmiddels al een gerechtelijk onderzoek plaatsvindt tegen Ibragimov, dat de man niet aan de wettelijke vereisten voldoet (minimum vijf jaar verblijf in België), doet blijkbaar weinig ter zake. Het Trio vraagt, Tractebel draait.

Een aanbeveling schrijven is één zaak, ermee de boer opgaan een andere. En dus wordt beroep gedaan op een loopjongen. Nog dezelfde dag stuurt Nicolas Atherinos een fax met de volgende tekst: "Ik vraag u om in bijlage het afgesproken attest te vinden. Ik laat u vandaag nog het origineel toekomen per drager." De geadresseerde heet Philippe Rozenberg. Sinds 1994 is hij kopstuk van het Brusselse Front National, in Franstalig België de tegenhanger van het Vlaams Blok. Nu heeft Rozenberg een liberaal verleden en heeft hij daardoor nog vele copains binnen de administratie. In zijn jonge jaren leidt hij samen met Jacques Simonet, vandaag PRL-burgemeester van Anderlecht, de JRL of liberale jongeren, een groep die in de Franstalige pers werd omschreven als bon chic bon genre. Rozenberg werkt daarna op het kabinet van Waals minister Paul Hatry en wordt PRL-fractieleider in de Molenbeekse gemeenteraad.

In 1994 bekent hij zich echter plots tot het Front National, strekking Daniel Féret. Meteen valt hij op: hij haalt van alle FN'ers uit de Brusselse agglomeratie het meeste voorkeurstemmen. Zijn carrière gaat in stijgende lijn, zijn cumulatie neemt toe: lid van het OCMW in Molenbeek, parlamentslid in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad en fractieleider voor het Front National in de Franse Gemeenschapsraad.

Kortom, Rozenberg is niet zomaar een obscure extreem-rechtse militant waarvan het perfect verklaarbaar zou zijn indien Atherinos en Deroux niets van zijn politieke engagement zouden weten. Maar integendeel: hij is een van de topfiguren bij het Front National. (Om de vergelijking even door te trekken: de man met dezelfde functie als hij bij het Vlaams Blok, namelijk fractieleider in het Vlaams Parlement, is Philippe Dewinter).

Meer nog, partijvoorzitter Féret zet Rozenberg meer dan eens in de vitrine. Op 14 juni 1994 zei Féret bijvoorbeeld aan La Dernière Heure: "Wij zijn helemaal geen antisemieten. Het is waar dat de leiders van de joodse gemeenschap ons een kwaad hart toedragen, maar dat is op niets gebaseerd. Wij hebben toch Philippe Rozenberg in onze rangen?"

Maar goed, ondanks het feit dat zijn privé-firma al eens frauduleus bankroet was gegaan, ondanks zijn gekend extreem-rechts engagement, nemen zowel Ibragimov als Tractebel Rozenberg in vertrouwen: hij is het uitverkoren parlamentslid om een en ander 'te regelen'. En Rozenberg gaat vlijtig aan de slag. Gewapend met de verheven introductiebrief van Tractebel bestookt hij tal van ministers, parlamentsleden, vooral van de kamercommissie voor naturalisatie, en ook de Belgische ambassade te Moskou. En verschillende aangeschreven personaliteiten reageren op verschillende wijze.

Er waren er die uiterst correct handelden. Op 4 maart 1997 krijgt Rozenberg nul op het rekest van Dirk Van den Bulck, kabinetsmedewerker van minister van Binnenlandse Zaken Johan Vande Lanotte (SP). Ook daar had hij gehengeld naar politieke steun om het dossier van zijn vriend Ibragimov vooruit te helpen. "Ik ben zo vrij om mee te delen dat individuele dossiers of tussenkomsten hieromtrent op het niveau van het kabinet niet worden behandeld", schrijft Van den Bulck. "Bovendien kan ik u meedelen dat elk dossier wordt onderzocht rekening houdend met alle objectieve omstandigheden. Een tussenkomst of een steunbetuiging aan een persoon wordt in het algemeen als een irrelevant element beschouwd."

Eveneens vangt hij bot op de ambassade in Moskou, al toonde de ambassadeur zelf zich in een antwoord op een fax van Rozenberg van 10 juni 1997 wel bereid om, ondanks zijn drukke agenda, "zich in te spannen om hem te helpen". Rozenberg laat hem stukken overmaken, nota bene via de diplomatieke valies, teneinde via het consulaat-generaal aan de nodige documenten in Moskou te geraken.

Ook PS-fractieleider Claude Eerdekens en PSC-parlamentslid Jean-Pierre Detremmerie, de burgemeester van Moeskroen, krijgen aanvragen van Tractebel. Het lijkt te helpen, maar uiteindelijk meldt Detremmerie Tractebel-directeur Deroux "met spijt" te moeten inlichten dat er binnen de commissie Naturalisaties geen meerderheid bestaat voor Ibragimov, "wegens onvoldoende integratie". Maar, schrijft Detremmerie, "ik zal niet ophouden u op de hoogte te houden en sta ter beschikking voor iedere demarche die u van mij wensen".

Ondertussen zet Tractebel alle zeilen bij om Ibragimov zowel aan de Belgische nationaliteit als aan een arbeidskaart te helpen. Op 8 juli 1997 schakelen Deroux en Atherinos voor dat laatste zelfs advocate Rose-Marie Sukkenik in, die kantoor houdt in de Rue de Florence te Brussel. Dat is een van de meest prestigieuze advocatenassociaties van het land. Haar vennoot Beerenboom was de advocaat voor koning Albert toen die onlangs in Parijs het schandaalboek van Jean Nicolas (met de beruchte pedofiliebeschuldiging) voor de rechter trok.

Een arbeidskaart kreeg Ibragimov uiteindelijk, de Belgische nationaliteit niet. Hoe komt het dan dat die poging, ondanks het inzetten van dergelijk groot geschut van Tractebel, uiteindelijk toch strandde? Wel, omdat een groot bedrijf, al zijn contacten en geld soms niet opgewassen zijn tegen het consciëntieuze werk van een eenvoudige politieman. Tractebel en zijn loopjongen van het Front National waren gewoon té ijverig geweest. Ze hadden de aanvraag tot naturalisatie al ingediend vóór Ibragimov daadwerkelijk in België werkte – toen moest daar nog een minimale tijdsperiode van vijf jaar verblijf voor in aanmerking genomen worden. Een politieman vlooid dat na en lichtte de bevoegde commissie daarover netjes in: Ibragimov woont officieel pas sinds 30 januari 1991 op zijn kasteel in Braine-l'Alleud. Het formele bezwaar was té duidelijk en niet te passeren – tenminste niet op legale wijze – zodat Ibragimov van een kale reis thuiskwam.

Wie de termen van zijn oorspronkelijke opdracht van Tractebel intussen lustig te buiten ging, was Philippe Rozenberg. In 1997 organiseert Rozenberg dineetjes in het parlement voor een

aantal voormalige Sovjets die allen zo graag tot Belg zouden worden genaturaliseerd. Politieagenten, een aantal substituten en de voltallige staatsveiligheid wrijven zich de ogen uit bij de namenlijst van het gezelschap dat op invitatie van Rozenberg in het voorjaar van 1997 in het parlement defileert en links en rechts een verbouwereerde minister een handje schudt. Alexandr Zjoukov was erbij, een man die vandaag in Italië in de cel zit wegens wapenhandel naar de Balkan. Of de beruchte 'Minin', bekend volgens een politie-bron, "als een van de grootste misdadigers van het Europese continent, zowel de westerse als de oosterse helft". Ook hij zit in een Italiaanse cel, wegens drugshandel. Verder een zekere Fomitsjev, het kopstuk van de maffia van Odessa. Tenslotte Alexander Angert, een man met de even sinistere als veelzeggende bijnaam 'le tueur'. Het parlement voorzag ze allen van spijs en drank, op voorspraak van Philippe Rozenberg.

Op 16 juni is het feest uit en valt onderzoeksrechter Damien Vandermeersch binnen in de woningen van Rozenberg te Ukkel en Molenbeek. Rozenberg bekent dat hij geld kreeg – 2 miljoen frank – om een aantal Russen bij hun naturalisatie te helpen, maar dat hij, na betaling, in de smiezen kreeg met wat voor volk hij echt te doen had. Hij zou het geld hebben teruggestort, waarna hij doodsbedreigingen ontving.

Kan men zeggen dat Rozenberg uiteindelijk dezelfde inschattingfout maakte als Tractebel, zij het ieder op zijn niveau: Tractebel noch Rozenberg bleken opgewassen tegen de Oost-Europese Partners waarmee ze ooit dachten goed geld te verdienen. Helaas.

+++++

De Morgen, woensdag 6 februari 2002

Auteurs: Walter De Bock & Walter Pauli

Patokh Chodiev, een speciale snel-Belg

Minstens even raadselachtig als de pogingen tot naturalisatie van Ibrahimov (zie hierboven), was de manier waarop Patokh Chodiev in 1997 zijn naturalisatie bekwam. Het bijzondere ervan is natuurlijk dat Chodiev als enige van het trio wél slaagde in zijn opzet. Alleen, zo blijkt uit politiedocumenten uit zijn woonplaats Waterloo die De Morgen kon inkijken, zijn er bij die procedure toch een paar merkwaardige bochten genomen.

Zoals de procedure voorziet, krijgt een kandidaat-Belg politiebezoek. Vandaar ook het document met de referentie: Demande de naturalisation du nommé Chodiev Patokh.

De tekst is kort en duidelijk: "Wij, agent brigadier van de politie (naam onleesbaar) zetten uiteen dat wij het dossier met de aanvraag tot naturalisatie van de genaamde Chodiev Patokh, geboren op 15/04/1953 in Jizak (Oezbekistan) en verblijvend in de avenue du Manoir nr. 101 in onze gemeente hebben bestudeerd. Rekening houdend met de inlichtingen ons verstrekt door de Veiligheid van de Staat betreffende de vermoedelijke relaties van de betrokkene met het Russische milieu en gezien de bedreigingen waarvan de betrokkene melding zou gemaakt hebben, vragen wij om de behandeling van zijn naturalisatiedossier te vertragen met het oog op een grondiger onderzoek." Het document wordt naar adjunct-commissaris Fagot verzonden

Op 8 januari 1997 zorgt de politie van Waterloo echter voor een tweede document. De opsteller is nu niet een eenvoudige brigadier, maar commissaris Michel Vandewalle in

persoon. Het oordeel klinkt ineens heel anders dan dat van zijn brigadier: "Wij zetten uiteen dat wij de taak uitvoeren die ons door de heer procureur werd opgedragen om de genaamde Chodiev Patokh te ontmoeten, wonende in onze gemeente avenue du Manoir, 101. Hij drukt zich perfect uit in de Franse taal en heeft in ons land ook professionele banden. Hij is niet bekend bij onze diensten en wordt bovendien naar waarde geschat in zijn onmiddellijke omgeving. Wij kunnen dan ook niet anders dan een positief advies verstrekken in verband met zijn aanvraag tot naturalisatie." Weg opmerkingen van de staatsveiligheid, geen sprake meer van bedreigingen. Het lukte: op 13 augustus 1997 wordt Chodiev Belgisch staatsburger, samen met zijn drie kinderen, die in België geboren zijn. Een jaar later vraagt ook zijn echtgenote de naturalisatie aan.

Drie vragen hierbij. Eén: wie is de "onmiddellijke omgeving"? Als we de tekst letterlijk nemen, gaat het wellicht om zijn naaste buurman en tevens, zoals ingewijden aan De Morgen verklaarden, zijn persoonlijke vriend Serge Kubla. Kubla is burgemeester van Waterloo (PRL) – sinds 1999 ook Waals minister van Economie – en als burgemeester het hoofd van de politie, dus de rechtstreekse chef van commissaris Vandewalle.

Twee: waar haalt de politie het dat Chodiev Frans spreekt? Volgens zijn naaste omgeving spreekt hij ofwel "geen woord" Frans, anderen zeggen "dat hij het wel verstaat". Op de enige persconferentie die hij totnogtoe toe in België gaf, sprak hij alleszins Engels, ook al had hij Franstalige ondervragers.

Drie: waarom schrapte de commissaris de cruciale inlichting over de staatsveiligheid die zijn eenvoudige brigadier wel vermeldde? Nog op 1 maart 1999 ontvangt de Algemene Rijks Politie een nota van de staatsveiligheid: "Van een zeer gevoelige bron vernam de VS dat Pathokh Chodiev, voormalig vennoot van Boris Birshtein (crimineel van Litouwse afkomst, WDB / WP) en vermoedelijk kopstuk van de Russisch/Kazakse georganiseerde misdaad in België, doodsb bedreigingen ontving. Dat zou gebeurd zijn via een fax die op 14 februari '99 op zijn privé-adres (rue Manoir, 101, Waterloo) aankwam. In die fax, gericht aan de vrouw van Chodiev, werd gemeld dat het leven van de kinderen van Chodiev en zijn vennoten in gevaar zou zijn." Getekend: Bart Van Lijsebeth. (WDB / WP)

+++++

De Morgen, donderdag 7 februari 2002

Auteurs: Walter De Bock & Walter Pauli

Het kat-en-muisspel van Van Espen

Het feit dat niet alleen Tractebel zelf in de Kazakse affaire boter op het hoofd heeft maar wellicht ook enkele voormalige topmedewerkers van die onderneming maakt het dossier op sommige punten bijzonder ondoorzichtig. Tractebel heeft bijvoorbeeld niet alleen tegen ex-kaderlid Atherinos maar ook tegen ex-crisismanager Pierre Bocquet een klacht ingediend, die al sedert meer dan een jaar in onderzoek is bij onderzoeksrechter Jean-Claude Van Espen. Die magistraat staat erom bekend dat hij van kat-en-muisspelletjes houdt, vooral met getuigen en verdachten in zijn dossiers.

Hij is bijvoorbeeld perfect in staat om vlak voor het afronden van zijn dossier een voor hem al een jaar lang zeer nuttige getuige ten laste van Tractebel, zoals Bocquet, toch in staat van beschuldiging te stellen.

Bocquet wordt er door de Tractebel-top van beschuldigd 1,7 miljoen dollar achterovergedrukt te hebben ten koste van Tractebel. De feiten zouden zich afgespeeld hebben in Oekraïne, toen Bocquet nog crisismanager was. De financiële operatie verliep bij de BBL-bank in Genève en daar zou Bocquet, volgens Tractebel, valsheid in geschrifte begaan hebben. De 1,7 miljoen dollar, afkomstig van gasverkoop in Oekraïne, zou terecht zijn gekomen op een rekening van de firma Lavenham Limited in Jersey (de Britse Kanaal Eilanden).

Of de toewijding van Bocquet als getuige van Justitie hem windeieren of echt soelaas zal opleveren, moet dus nog afgewacht worden. De kans blijft echter bestaan dat hij, samen met een aantal topkaders van Tractebel, op het schavot terecht komt als er een vonnis valt.

+++++

De Morgen, donderdag 7 februari 2002

Auteurs: Walter De Bock & Walter Pauli

'Hansen, verlaat Kazachstan voor die zaak in je gezicht ontploft'

Er is geen mens meer die de uitleg van Tractebel nog gelooft dat het bedrijf niet het voorwerp is van gerechtelijk onderzoek. Men kan zich wel afvragen waarom Tractebelwoordvoerder Van Hee verplicht werd zijn toevlucht te nemen tot zo'n makkelijk te ontcrachten uitvlucht. Het verweer tegen acties van justitie – zowel de Belgische als de Zwitserse – is namelijk al drie jaar een van de voornaamste bekommernissen aan het Brusselse Troonplein. Al in de mooie nazomer van 1999 was het hele Tractebelhoofdkwartier perfect op de hoogte van het feit dat de onderneming zich op de rand van de illegaliteit bewoog en een clash met de fiscus te vrezen viel.

Het was halfdrie in de namiddag, 20 maart 2000, toen onderzoeksrechter Van Espen met een formele inleiding ("U hoeft geen verklaring af te leggen die tegen uzelf kan worden gebruikt") begon aan de ondervraging van Pierre Bocquet, tussen juli 1999 en januari 2000 de crisismanager die Tractebel had aangesteld om te redden wat er te redden viel. "Ik wilde geen instrument worden dat door Tractebel gebruikt werd om in het kader van een juridische procedure die in Zwitserland was gestart informatie te verstrekken waarvan ik goed wist dat die foutief was", zo verantwoordt Pierre Bocquet vandaag zijn houding van toen. Met andere woorden, zo zegt Bocquet vandaag: Tractebel had al in 1999 niet alleen weet van een juridische procedure, het deed er bovendien alles aan om de rechtsgang te belemmeren, en dat in samenspraak met de beste (en duurste) Belgische advocaten.

Want wat was er allemaal aan de hand toen Pierre Bocquet in juni 1999 door zijn goede kennis Jean-Pierre Hansen werd aangezocht als tijdelijk crisismanager voor de Tractebel-activiteiten in Kazachstan?

Wel, in de eerste plaats twee gerechtelijke onderzoeken. Het eerste werd geleid door de befaamde onderzoeksrechter Daniel Devaud uit Genève, de autoriteit in Oost-Europese financiële criminaliteit. Hij was gevat door de regering-Nazarbajev van Kazachstan, die een

klacht had ingediend tegen oud-premier Kazhegldin, omdat die zich tijdens zijn ambtsperiode onrechtmatig verrijkt zou hebben. Dat onderzoek komt echter als een boemerang in de nek van Nazarbajev, zijn vrienden en zakenpartners terecht. Want ja, Devaud vindt niet alleen belastend materiaal tegen Kazhegldin, hij stuit ook op vermoedelijk illegale betalingen aan een drietal heren die destijds tot de vertrouwelingen van de ex-premier behoorden: Patokh Chodiev, Alexander Mashkevitsj en Alijan Ibragimov, het beruchte 'Trio'. En die betalingen kwamen dan weer van maatschappijen op de Bahama's, waarvan Devaud te weten kwam dat de Belgische groep Tractebel erin participeerde. Bijgevolg begon ook Devaud zich bijzonder voor Tractebel te interesseren.

Tegelijk kreeg de Zwitserse onderzoeksrechter munitie van een Belgische collega, onderzoeksrechter Françoise Roggen, die hier zat te speuren naar de financiële achtergrond van een aantal vastgoedtransacties in Brussel, waarbij de echtgenote van ex-premier Kazhegldin betrokken was, alsook – jawel – het Trio. Roggen trekt met een rogatoire opdracht naar Londen, waar geld op rekeningen van vennootschappen is beland die beheerd worden door een schoonzoon van Kazhegldin. Daar ontdekt zij nog eens 33 miljoen dollar die gestort zijn door Tractebel, geld afkomstig van de 'consultants' fees'. Midden juni 1999 trekt Roggen naar Zwitserland om bevindingen te toetsen. Er komt een officieel onderzoek voor witwassen ten laste van de ex-premier, alsook tegen Chodiev, Mashkevitsj en Ibragimov. Chodiev begint te praten bij Devaud, zeker nadat die het bestaan van een maatschappij, Emery International, op de Bahama's had ontdekt, een vehikel waarop... jawel, commissies van Tractebel waren gestort. Chodiev legt het systeem uit, waarbij een sleutel erin bestond dat 5 miljoen dollar – op uitdrukkelijke vraag van Tractebel – naar Delrex moest gaan "om eerder gemaakte onkosten te betalen". Volgens Chodiev zouden Tractebel-voorzitter Philippe Bodson en Nicolas Atherinos, vice-directeur van de Tractebel-afdeling Electricité Gaz International, hem daartoe verplicht hebben.

Devaud ziet zijn onderzoek opschieten. Hij vraagt alle Zwitserse banken informatie door te spelen over Kazhegldin, het Trio en firma's waarmee ze zakendoen. Devaud ontdekt nog meer. Via de bank Lombard Odier stoot hij op Fidraco, een Geneefse boekhoudfirma waarbij Tractebel de boekhouding van Aluminium Atlantics had geplaatst. Ook dat was een offshorebedrijf op de Bahama's waarbij een deel van het geld voor het Trio was geplaatst. De lijst van schimmige firma's die met Tractebel gelieerd waren en waar Devaud over belastend materiaal van beschikte, begon te tellen: Emery International (de firma van het Trio waarbij Tractebel-geld terecht kwam), Delrex, Fidraco, Aluminium Atlantic... Maar ook in Brussel komen alarmsignalen toe. De Bank Lombard Odier had niet alleen Devaud ingelicht, maar op 12 juli 1999 ook Tractebel geseind over het lopende onderzoek.

Het was paniek op het Troonplein. De Tractebel-top begreep dat er iemand naar Zwitserland moest om tekst en uitleg te geven, maar niemand had veel zin om zelf te gaan. "Om eerlijk te zijn", vertelt een insider, "voorzitter Jean-Pierre Hansen, algemeen-directeur Van Innis, EGI-directeur Daniel Deroux, noem maar op: allen waren ze bang dat ze in Zwitserland gearresteerd zouden worden."

Er is nog iets anders. Financieel directeur De Clercq had meteen een ander risico in de smiezen. Hij schrijft op 16 juli een vertrouwelijke nota aan juridisch directeur Van Innis, waarin hij uitlegt dat, als de fiscus de juiste toedracht over Aluminium Atlantic te weten komt, er een hoge aanslag te vrezen valt.

Kortom, wat Tractebel vanaf dat weekend ook beweerde, toen het bericht verscheen (DM 2/2)

over de bijkomende aanslag van 6 miljard frank en de lopende gerechtelijke onderzoeken, al drie jaar terug was juist dat de zorg bij Tractebel: de schade beperken in ondervragingen bij onderzoeksrechters, en tegelijk rekening houden met het zwaard van Damocles van de fiscus.

Maar goed, terug naar de nazomer van 1999. Uiteindelijk is er toch één man in de Tractebel-top beschikbaar om door onderzoeksrechter Devaud gehoord te worden. Had Jean-Pierre Hansen niet pas een paar weken terug zijn oude studievriend en collega Bocquet aangetrokken als crisismanager. Bocquet was juist met zijn zogeheten 'studieronde' bezig: hij had documenten opgevraagd om het dossier in te studeren, hij was naar Almaty afgereisd om het project ter plaatse te bezoeken. Omdat hij pas onder contract lag bij Tractebel, was Bocquet ongeveer de enige die zonder risico op vrijheidsberoving naar Genève kon afreizen. Toch kreeg hij twee kompanen mee, maar zéér tegen hun zin: financieel directeur Guido De Clercq en zijn belangrijkste adjunct. Die waren immers financieel verantwoordelijk voor Aluminium Atlantic.

Al vlug blijkt dat Bocquet een heel ander verhaal ophangt dan de anderen. Het komt zelfs zo ver dat Bocquet het zwijgen oplegt aan 'zijn' advocaat Merckt. De Clercq hangt daarover het verhaal op dat Tractebel nu nog altijd vertelt: er is geen sprake van zwarte of illegale betalingen, want alles is opgenomen in de boeken. De onderzoeksrechter is het met die zienswijze niet eens: ook al zijn die betalingen opgenomen in de boeken, het is duidelijk dat niet alle betalingen gedekt worden door een gelijkwaardige prestatie. Devaud wijst de Belgen op een paar ongerijmdheden in hun uitleg: geantidateerde documenten, een maatschappij als Delrex, noem maar op. Drie dagen na zijn onderhoud in Zwitserland schrijft de nieuwe crisismanager zijn bevindingen niet neer in een rapport, maar gaat hij mondeling verslag uitbrengen bij Jean-Pierre Hansen. Dat gebeurt al in de late zomer van dat jaar, in het kantoor van Hansen zelf. Behalve Bocquet en Hansen zelf zijn slechts twee anderen erbij: directeur strategie Jacques Laurent en directeur financiën Emmanuel Van Innis. De sfeer is geladen. Bocquet wijst erop dat hij in zijn korte periode dat hij in dienst is, zaken heeft ontdekt die niet rijmen met een goede bedrijfsvoering. Zo begint Bocquet over Emery – de maatschappij waarin Devaud zo geïnteresseerd was – waarmee Tractebel dus in november 1996 een contract had getekend van niet minder dan 55 miljoen dollar voor 'consultancy'. "Dat lijkt mij weinig geloofwaardig", zegt hij, "aangezien op dat moment Tractebel geen interesse vertoonde voor de pijplijn, meer nog, uitdrukkelijk geweigerd heeft om mee in te schrijven op de openbare aanbesteding van die exploitatie."

Bocquet herhaalt de kritieken van Devaud op de nota die Daniel Deroux, directeur EGI, van het departement Electricité Gaz International, op 2 juli 1997 had opgesteld. Concreet vraagt hij zich af waarom Deroux "extreem discreet bleef over het feit dat niet minder dan 45 procent van de aandelen van maatschappij die opgericht werd voor de exploitatie van de pijplijn gratis werd gegeven aan de minderheidsaandeelhouders van die onderneming, temeer daar die bewuste aandeelhouders ook de personen waren die genoten van de hoger vermelde royale consultancycontracten met Emery." Met andere woorden: waarom krijgt het welbekende Trio zo verschrikkelijk veel toegestopt?

Ten slotte legt Bocquet uit dat in zijn ogen de elektriciteitsmaatschappij Almaty Power wellicht verlieslatend zal blijven – president Nazarbaev wil zijn landgenoten immers niet opzadelen met de hoge prijs voor gas die Tractebel contractueel mocht vragen, waardoor de zwik onrendabel is en blijft. De aanwezigen raken het er snel over eens dat Tractebel beter een overnemer zoekt voor de elektriciteitscentrale. Alleen zal het niet gemakkelijk zijn om

met eventuele overnemers te onderhandelen, gezien de alomtegenwoordigheid van – weerom – "de groep Chodiev" bij dat alles.

Zijn elektriciteitscentrales in Kazachstan niet rendabel, met de exploitatie van de gaspijp is het zo mogelijk nog erger gesteld. "Ik heb op die vergadering duidelijk gezegd", zegt Bocquet achteraf aan onderzoeksrechter Van Espen, "dat dit een industriële sector is waarin het in Kazachstan, in Rusland of in welk ander land van het Gos dan ook onmogelijk is om actief te zijn zonder zich te moeten inlaten met commerciële en financiële praktijken die allemaal, zonder uitzondering, een mogelijke schending zijn van de anticorruptiewet die het Belgische parlement in februari 1999 gestemd heeft."

In die geladen sfeer richt Bocquet zich rechtstreeks tot zijn vriend Hansen: "Ik raad je aan het volgende Strategische Comité (17 september 1999, WDB / WP) zeer goed voor te bereiden en er uit te leggen hoe de investering in Kazachstan is voorbereid en uitgevoerd door je voorganger Bodson. Je moet de aandacht van dat Strategisch Comité trekken op het bestaan van de informatie die hen daarbij achtergehouden werd, hetzij vrijwillig, hetzij opzettelijk." Bocquet schraapt de keel: "Hansen, ik raad je aan: verlaat Kazachstan, voor die zaak in je gezicht ontploft." Op die manier, zo verklaarde de crisismanager later aan de speurders, wilde ik hem duidelijk maken dat je in deze wereld met handen en voeten gebonden bent aan grote Russische nutsmaatschappijen als Itera en Gazprom, en dat die sector van boven tot onder geïnfiltrerd is in de georganiseerde misdaad uit Rusland, Oekraïne en andere Gos-landen." Op 14 oktober vindt er een belangrijke vergadering plaats in aanwezigheid van Etienne Davignon, bestuurder en lid van het Strategisch Comité. Het is Davignon in persoon die erop aandringt dat Tractebel actief blijft in de pijplijn te Kazachstan. Hij stelt voor om persoonlijk te gaan onderhandelen met president Nazarbaev, maar onder de strikte voorwaarde dat iedereen zijn onderhandelingsstrategie volgt. Voor die vergadering had Hansen er bij Bocquet op aangedrongen om zich niet meer te bekommeren om de juridische en financiële problemen in Kazachstan. Davignon zei daarover: 'Laissez-moi faire, je m'en occupe.'

Maar hoe diep de georganiseerde misdaad in het dossier zit, blijkt wel uit het feit dat op 15 oktober, één dag na de reünie, Bocquet een telefoontje krijgt van een zekere Luchansky. Luchansky werd ooit door The Times omschreven als een topman van de Russische maffia, maar de krant verloor nadien wel een proces van die Luchansky. Immers, wat in West-Europa maffia heet, wordt ginds vaak beschouwd als 'de betere zakenkringen'. En inderdaad, Luchansky meldt dat hij optreedt voor de grootste Russische nutsmaatschappijen, Gazprom en Itera. Bocquet wil wel onderhandelen, legt het telefoontje voor aan Van Innis en De Clercq, maar eist van de aanwezigen "dat die gesprekken totaal geheim blijven, voor de pers maar ook binnen Tractebel". Riekt Van Innis nattigheid bij de naam 'Luchansky'? Begrijpt hij dat alleen de sterkste figuren kunnen onderhandelen met mannen die plegen "een aanbod te doen dat je niet kunt weigeren?" Als Bocquet de activa in Tractebel kan verkopen, belooft Van Innis hem, is één vijfde van de verkoopprijs voor hem. Dat is natuurlijk een cadeau die miljarden waard is, en tegelijk een uitnodiging voor Bocquet om zo duur mogelijk te verkopen. Van Innis zou het achteraf hebben over "de akkoorden van Arenberg".

Bocquet eist bovendien van Van Innis een lijfwacht voor elke ontmoeting met Luchansky of elders. De financiering van die beschermingsdiensten verloopt dan weer via een tussenbedrijf, waarin Bocquet vertrouwen heeft. Kortom, na geen drie maanden werk zit ook de crisismanager te onderhandelen met lieden die de reputatie hebben tot de zware jongens te behoren. Bocquet zal onderhandelen met Luchansky en zijn opdrachtgevers, onder meer in Genève. Pittig detail: de dag voordien was Luchansky nog gearresteerd door Devaud, maar

weer vrijgelaten. Achteraf zal Tractebel Bocquet ervan beschuldigen bij die onderhandelen flink voor zichzelf te hebben gezorgd. (zie kaderstuk). Bocquet heeft dat altijd ontkend. Begin januari wantrouwt iedereen iedereen bij Tractebel. In een artikel in Le Soir Illustré valt voor het eerst de naam Delrex. Weerom paniek: Van Innis wordt voortdurend bij Bodson geroepen, ook al heeft die het bedrijf al verlaten. Bodson schrijft Davignon aan om bevestiging te krijgen van diverse conversaties die ze hebben gehad, maar Davignon weigerde daarop in te gaan.

Ook Bocquet valt in ongenade. Ook al begin januari telefoneert meester Wtterwulghe, de advocaat van Hansen, naar Bocquet. Ze vragen waar de resultaten blijven van het crisismanagement voor Kazachstan. Er blijkt nog meer ontevredenheid. In gesprekken met Devaud berispt meester Wtterwulghe Bocquet ervan dat hij "te veel de waarheid vertelt", en dat hij "onvoldoende belangen van Tractebel verdedigt". Ze stellen ook vragen bij zijn contacten met Itera en Gazprom. Kortom, ze verdenken hem ervan steeds zijn zakken gevuld te hebben. Bocquet bijt terug, en zegt dat niet hij maar Heyselberghs (een nieuwe verantwoordelijke bij EGI) "extreem koortschtig leek van het ogenblik dat ik ontdekt had dat een aantal contracten die hij had onderhandeld met Itera abnormaal gunstig bleken voor Itera. Bovendien bevatten ze geheime clausules over zwarte compensaties voor diensten verleend in Kazachstan." De wederzijdse verdachtmakingen baten Pierre Bocquet niet. Half januari ligt ook de nieuwe crisismanager eruit. Na Nicolas Atherinos en Bodson is hij de derde hoofdrolspeler die verdwijnt. Zij die overblijven, sluiten de rangen. Ze hebben niets gehoord en niets gezien. En vooral, ze zijn alles vergeten wat in de nazomer en de herfst van 1999 zo belangrijk leek.

+++++

De Morgen, vrijdag 8 februari 2002

Auteurs: Walter De Bock & Walter Pauli

'Kazachstan kan een mooi alternatief worden voor onze Kongo'

Ook voordat Tractebel in opspraak raakte door zijn engagementen in Kazachstan was de Belgische betrokkenheid bij de pijplijn al bekend bij het grote publiek. Dat kwam vooral door de opvallende reis die eerste minister Jean-Luc Dehaene naar dat Centraal-Aziatische land maakte. Zelden vielen staatsbelangen zo opvallend samen met private baten als in april 1998.

'Ik geef nooit commentaar op een zaak die voorwerp is van een lopend gerechtelijk onderzoek.' Voormalig eerste minister Jean-Luc Dehaene (CD&V) is zelfs voor zijn doen karig met commentaar als hem gevraagd wordt naar de omstandigheden van zijn reis naar Kazachstan in april 1998.

Die reis was nochtans het zichtbare hoogtepunt in een merkwaardige samenwerking tussen de publieke en de private sector, zeker in de postsovjetcontext. In 1996 starten premier

Kazhegeldin en president Nazarbajev immers met een geweldige privatiseringsoperatie – het is de tijd van 'weg met het etatisme', en dus besteden ze hun publieke nutssector uit aan privé-maatschappijen. Wat is privé? Amper twee jaar later moet de Belgische overheid bijspringen als Tractebel het alleen niet meer kan rooien.

Nu is de pijlpijn voor Kazachstan, ook al wordt ze door de privé uitgebaat, een zaak van staatsbelang. Kazachstan heeft van alle ex-sovjetlanden rond de Kaspische Zee de grootste oliereserves, dus de economische impact is geweldig. Er hangen ook tienduizenden arbeidsplaatsen van af. Tenslotte bepaalt 'energie' (licht, en vooral verwarming) meer dan elders de kwaliteit van het leven in deze barre uithoek van Centraal-Azië.

Kortom, als Tractebel de contracten voor de oliepijlpijn in handen kreeg, dan was dat omdat dat paste in het staatsraison. En, zoals dat in die contreien gaat, ook in de persoonlijke strategie van de president.

Knokploegen

Nazarbajev intervenueert niet vlug rechtstreeks, en laat dat vooral over aan 'vrienden', in dit geval het intussen welbekende Trio. Ook al zijn Chodiev, Mashkevitsj en Ibragimov in theorie gewone private zakenlui, in de praktijk hadden ze een zeer concrete invloed op het staatsapparaat. En die invloed werd niet kleiner. Medio jaren negentig vocht dat Trio een bittere machtsstrijd uit met een andere clan, de zogenaamde Chernoy Brothers, een groep met wie ze tot dan toe alle Kazakse concessies en belangen netjes verdeelden. Tot er een regelrechte vendetta uitbrak, met alles wat daarbij kan komen kijken. Trio-lid Alexander Mashkevitsj verklaarde zelfs op de Kazakse tv dat hij door een van de Chernoys onder vuur werd genomen.

Zwitserse gerechtelijke documenten laten er geen twijfel over bestaan dat het Trio evenmin uit doetjes bestaat. Zo verzweeg Mashkevitsj dat de Chernoys wel hun redenen hadden om razend te zijn. Met list, bedrog en soms met de hulp van knokploegen hield het Trio 'aandeelhoudersvergaderingen' in bedrijven van de Chernoy-groep, waarna een meerderheid bereid was om ze in hun handen te spelen. Die raid lukte. Het Trio werd rijker dan ooit, en de Chernoy-groep verdween in Kazachstan van het toneel. Nu deelden zij de lakens uit, volgens Tractebel-manager Nicolas Atherinos, die hen goed zou leren kennen, in nauwe samenwerking met en ook voor rekening van president Nursultin Nazarbajev.

Op die manier werd het pijlpijncontract toegewezen aan een relatief kleine onderneming als Tractebel. Het Trio had met dat Belgische bedrijf al een gunstig uitgevallen 'vingeroefening' achter de rug met het contract voor het beheer van de elektriciteitscentrale van Almaty Power, waarvoor Tractebel met de glimlach buitensporige 'vergoedingen' betaalde. Zo werden de Belgen 'uitgekozen' om de pijlpijn te mogen exploiteren. Maar dan helemaal onder de voorwaarden van het Trio (versta: Nazarbajev). Dat verklaart bijvoorbeeld waarom Tractebel uiteindelijk méér miljarden franken betaalde aan 'consultancy' dan aan het eigenlijke exploitatiecontract. Het leert ook waarom Tractebel volgens zijn contract een meerderheid van de aandelen in de nieuwe exploitatiemaatschappij voor de pijlpijn meteen gratis 'wegschonk' aan het Trio. En het spreekt voor zich dat, in een staat die autocratisch geleid wordt door een president, diens 'vrienden' niets helemaal voor eigen rekening mogen/willen doen.

Door dat zwarte systeem is Nazarbajev onwaarschijnlijk rijk geworden. Toen de Zwitserse justitie een tabel opmaakte van al zijn rekeningnummers in Zwitserland, kwam men uit bij een

lijst van meer dan zestig pagina's, alleen gevuld met honderden rekeningnummers en corresponderende bedragen. Het was een cluster van een bedrijf of zestig – Condor, Hovelon, Berkut, Brisa, noem maar op – vol kruisparticipaties, en goed voor een miljardenkapitaal – in dollars. Niet toevallig dook Nazarbajev de top-500 in van de Grootste Fortuinen, een positie die moeilijk te bezetten zou zijn met alleen zijn wettelijke inkomen als Kazaks politicus. Wie dus de exploitatie van de gaspijplijn krijgt, zorgt én voor welvaart in het land én voor het extra inkomen van de president en zijn entourage. Alleen daarom zou Nazarbajev van zo'n bedrijf niet de minste strubbeling aanvaarden en niet het kleinste meningsverschil dulden. In het begin leek het goed te gaan tussen Tractebel en het regime-Nazarbajev. De positie van Nicolas Atherinos, de hoogste Tractebel-man ter plaatse, spreekt boekdelen. Zo was Philippe Bodson "aangenaam verrast" toen hij vernam dat Atherinos ginds beschikte over twee vliegtuigen, Russische Jaks. Het was een uiterlijk teken van de hoge functie die de manager van de privé-firma ook daadwerkelijk innam in het officiële Kazachstan. "Ikzelf moest samen met Nazarbajev naar het bekende Wereld Forum in Davos", zegt Atherinos nu. "Het is misschien raar, maar omdat ik toen aan het hoofd stond van de gasconcessie, was ik automatisch 'gasmanager' van de staat Kazachstan, en van de president persoonlijk. In die hoedanigheid had ik in Kazachstan in het protocol feitelijk de rang van minister. Ik moest deelnemen aan de ministerraad voor alle gasproblemen en rapporteerde daarover aan de president via de eerste minister. Dat gaat allemaal nog terug op de wetgeving."

(Dat Atherinos niet snoeft, bewijst een interne Tractebel-fax van 16 maart 1998, waarin men zich afvraagt of tijdens het bezoek van premier Dehaene, Atherinos moet plaatsnemen naast Dehaene en Bodson, of dat hij "faisant partie de la délégation du président lui-même (en tant que conseiller gaz".)

Ook Tractebel zit niet stil. Van meet af probeert Tractebel, de huisstijl van goede politieke contacten getrouw, politici warm te maken voor hun – dure en ook wel riskante – project in Kazachstan. Een kamercommissie onder leiding van François-Xavier de Donnea reist naar ginder af, en vooral volksvertegenwoordiger, oud-premier, oud-minister van Buitenlandse Zaken én economieprofessor Mark Eyskens toont de grootste belangstelling voor het Tractebel-avontuur in Kazachstan. "Prachtig project", zou Mark Eyskens zich op een van zijn reizen tegen Nicolas Atherinos laten ontvallen, om er met de nodige lyriek aan toe te voegen: "Kazachstan kan een mooi alternatief worden voor wat we verloren in onze Kongo." Zo was de cirkel natuurlijk rond: de Generale Maatschappij vrat zich destijds dik in de voormalige kolonie, zijn dochter Tractebel zou die strategie moeten herhalen in het nieuwe wingewest. Wie Generale zegt, spreekt ook over het hof. Volgens Atherinos heeft prins Filip, voorzitter van de Dienst voor Buitenlandse Handel, president Nazarbajev leren kennen, en klikte er duidelijk iets tussen die twee: "hun gezamenlijke voorkeur voor paarden".

Maar de tijden zijn veranderd, en binnen de kortste keren zaten er dikke wolken voor de Kazakse zon. Veel wolken. Tractebel kreeg niet de prijs die het wilde voor zijn gas en elektriciteit, oppositiepartijen claimden dat Tractebel "het contract voor de pijplijn had gekregen met de bedoeling de energieprijzen te verlagen, niet te verhogen". Zo hadden ze het aan het Troonplein zeker niet begrepen. Er waren niet alleen problemen met de Kazakken, maar ook met de naburige Oezbeken. Die taptten nabij hun gezamenlijke grens gewoon gas af van de pijp. Dat ging zo ver dat Ludo Candries, de operationele verantwoordelijke, op een dag zestig militairen afhuurt die afhangen van Binnenlandse Zaken, en met hen een gewapende belegering begint van de Oezbeken. Zonder dat er een schot gelost wordt, herstelt Tractebel de orde. Een succes? Neen, want het is een pijnlijke illustratie van de cowboytoestanden in een regio waar netjes zakendoen blijkbaar uitgesloten is.

Er kwamen nog meer problemen. Zowel in Zwitserland als in België liepen gerechtelijke onderzoeken tegen het Trio, en ook de staatsveiligheid hield ze in de smiezen wegens hun banden met de Oost-Europese maffia. Daarom ook lieten internationale instellingen als de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (BERD) hun grootste reserves blijken om de Tractebel-projecten in Kazachstan mee te financieren: de aanwezigheid van het Trio duidde op infiltratie van de georganiseerde misdaad.

Wat een mooi project leek, begon einde 1997 al in een dreigend financieel debacle te veranderen. Toen ook Nazarbajev publiek afstand begon te nemen van de Belgen, sprong aan het Troonplein het sein op rood. Zonder de steun van Nazarbajev, zo besepte men goed, kon Tractebel het schudden.

Wat doet een privé-onderneming dan? Het schakelt de overheid in. In dit geval premier Dehaene (CD&V), die de zaak van Tractebel actief wilde bepleiten. Waar het tijdens die reis (13 tot 18 april 1998) precies om ging, komt kristalhelder naar voren in een reeks memo's die woordvoerder Jacques Van Hee in de voorbereiding naar de Tractebel-top zendt. Het zijn interne documenten, dus er wordt man en paard genoemd, zonder het omzwachtelde taalgebruik dat Tractebel zo graag bezigt voor de buitenwereld.

Op 23 februari 1998 schrijft hij naar Bodson, Deroux, Van Innis en Desclée de Brouwer de Maredsous dat de premier "had laten verstaan dat hij deze reis volledig ziet in het kader van de belangen van de twee Belgische bedrijven, namelijk Tractebel en Petrofina".

En de pers moet mee. Waarom? Om er een propagandabezoek van te maken. Wat niét gewenst is, is een verslag uitbrengen hoe het er werkelijk toegaat. Dat blijkt zeer goed uit de interne nota van 30 maart 1998, waarin Van Hee als een geschoold agitpropman uitlegt wat moet worden gedaan met mogelijk te kritisch VRT-journalistiek: "Johan Depoortere (...) wil in de week van 6 april in Almaty een reportage maken over de stand van zaken met Tractebel. Het is waarschijnlijk dat de VRT die reportage zal willen uitzenden op het moment dat premier Dehaene Kazachstan bezoekt." Van Hee bezweert om maatregelen te nemen: "Er zal dus net zoals vorige keer een sterke omkadering van de reportageploeg moeten worden voorzien, om te vermijden dat er in België een controversiële reportage wordt uitgezonden over de aanwezigheid van Tractebel in Kazachstan, net op het moment van het bezoek van de premier. Dat zou de return van zijn bezoek naar eigen land kunnen ondermijnen." Dat de realiteit zeker niet mag uitlekken, blijkt ook uit de regeling die in dezelfde nota getroffen wordt voor een bezoek van een Kazakse delegatie tijdens die dagen in België: "Er is bewust vermeden om de Kazakse en de Belgische pers met elkaar in contact te brengen." Zo gaat dat bij Tractebel.

Staatsveiligheid

De vraag blijft dus in welke mate de premier zijn eigen bezoek in handen had. Hij dineert samen met mannen als Alexander Mashkevitsj, toen al voorwerp van Belgisch én Zwitsers gerechtelijk onderzoek, én van de staatsveiligheid. Bij die laatste dienst zijn er niet weinig personen ziedend op Dehaene: "Zeker sinds Van Lysebeth de staatsveiligheid leidde, werd de eerste minister zeer goed ingelicht over onze bevindingen, en we waren toen al bezig met het Trio. Ofwel wist hij in welk wespennest hij zich stak – en dat is erg – ofwel verzuimde hij te weten wat hij moest weten - en ook dat is erg." De Belgische naïviteit stijgt ten top als Dehaene zich na afloop van de reis in een kranteninterview het volgende laat ontvallen: "Als

ik de vergelijking maak tussen Kazachstan en Rusland, waar het overheidsapparaat volledig ineengestort is en eigenlijk overgenomen is door de maffia, dan denk ik dat de aanpak van Nursultan Nazarbajev in Kazachstan te verkiezen is."

Bij de BERD blijft men er nochtans anders over denken. Ook na het bezoek van Dehaene laat men daar Tractebel weten, nu definitief, dat er geen financiering komt omdat de zaak niet kosjer is.

Maar zover dachten de Belgen niet na. Op het eerste gezicht is Dehaenes reis een groot succes. Officiële bezoeken, stralende gezichten, handjes schudden met belangrijke mannen, de pers enthousiast. Kortom: één groot feest. Terwijl het eigenlijk een begrafenisbuffet is. Nazarbajev toont zich wel lief, maar omdat fundamenteel niets veranderd is, is die nieuwe entente maar een kort leven beschoren.

In 1999 kantelt alles, zeker nadat Tractebel Atherinos ontslaat en Nazarbajev geen vertrouweling meer heeft. Op 1 juni 1999 neemt de nieuwe premier Balgimbayev afscheid van Tractebel in een brief – niet aan Dehaene, maar aan – letterlijk – "Mr. Gérard Mestrallet, leader, Tractebel s.a." Mestrallet is vooral de grote baas van Suez, de holding boven Tractebel. Balgimbayev waarschuwt hem dat "het bedrijf gefaald heeft om investeringen uit te voeren, het geheel operationeel te maken en in gebreke blijft in de betaling van royalties (als eerste vermeld, WDB / WP) belastingen, personeel". Het is het begin van het definitieve einde: Tractebel zoekt vanaf nu een uitweg, maar kan niet vermijden dat het wordt buitengekegeld. Door de president, wegens staatsbelang. Geen enkele Belgische premier is daarin nog tussenbeide kunnen komen. Nooit bleek beter hoezeer Dehaene als handmarionet is gebruikt – door de Kazakken, maar uiteindelijk ook door Tractebel. De Kazakse president zoekt geen contact met zijn Belgische collega. Hij intervenueert bij wie het echt voor het zeggen heeft.

++++
De Morgen, vrijdag 8 februari 2002

Auteurs: Walter De Bock & Walter Pauli

'Kazachstan kan een mooi alternatief worden voor onze Kongo'

Ook voordat Tractebel in opspraak raakte door zijn engagementen in Kazachstan was de Belgische betrokkenheid bij de pijplijn al bekend bij het grote publiek. Dat kwam vooral door de opvallende reis die eerste minister Jean-Luc Dehaene naar dat Centraal-Aziatische land maakte. Zelden vielen staatsbelangen zo opvallend samen met private baten als in april 1998.

"Ik geef nooit commentaar op een zaak die voorwerp is van een lopend gerechtelijk onderzoek." Voormalig eerste minister Jean-Luc Dehaene (CD&V) is zelfs voor zijn doen karig met commentaar als hem gevraagd wordt naar de omstandigheden van zijn reis naar Kazachstan in april 1998.

Die reis was nochtans het zichtbare hoogtepunt in een merkwaardige samenwerking tussen de publieke en de private sector, zeker in de postsovjetcontext. In 1996 startten premier Kazhegeldin en president Nazarbajev immers met een geweldige privatiseringsoperatie – het is de tijd van 'weg met het etatisme', en dus besteden ze hun publieke nutssector uit aan privé-maatschappijen. Wat is privé? Amper twee jaar later moet de Belgische overheid bijspringen als Tractebel het alleen niet meer kan rooien.

Nu is de pijlijn voor Kazachstan, ook al wordt ze door de privé uitgebaat, een zaak van staatsbelang. Kazachstan heeft van alle ex-sovjetlanden rond de Kaspische Zee de grootste oliereserves, dus de economische impact is geweldig. Er hangen ook tienduizenden arbeidsplaatsen van af. Tenslotte bepaalt 'energie' (licht, en vooral verwarming) meer dan elders de kwaliteit van het leven in deze barre uithoek van Centraal-Azië. Kortom, als Tractebel de contracten voor de oliepijlijn in handen kreeg, dan was dat omdat dat paste in het staatsraison. En, zoals dat in die contreien gaat, ook in de persoonlijke strategie van de president.

Knokploegen

Nazarbajev intervenueert niet vlug rechtstreeks, en laat dat vooral over aan 'vrienden', in dit geval het intussen welbekende Trio. Ook al zijn Chodiev, Mashkevitsj en Ibragimov in theorie gewone private zakenlui, in de praktijk hadden ze een zeer concrete invloed op het staatsapparaat. En die invloed werd niet kleiner. Medio jaren negentig vocht dat Trio een bittere machtsstrijd uit met een andere clan, de zogenaamde Chernoy Brothers, een groep met wie ze tot dan toe alle Kazakse concessies en belangen netjes verdeelden. Tot er een regelrechte vendetta uitbrak, met alles wat daarbij kan komen kijken. Trio-lid Alexander Mashkevitsj verklaarde zelfs op de Kazakse tv dat hij door een van de Chernoy's onder vuur werd genomen.

Zwitserse gerechtelijke documenten laten er geen twijfel over bestaan dat het Trio evenmin uit doetjes bestaat. Zo verzweg Mashkevitsj dat de Chernoy's wel hun redenen hadden om razend te zijn. Met list, bedrog en soms met de hulp van knokploegen hield het Trio 'aandeelhoudersvergaderingen' in bedrijven van de Chernoy-groep, waarna een meerderheid bereid was om ze in hun handen te spelen. Die raid lukte. Het Trio werd rijker dan ooit, en de Chernoy-groep verdween in Kazachstan van het toneel. Nu deelden zij de lakens uit, volgens Tractebel-manager Nicolas Atherinos, die hen goed zou leren kennen, in nauwe samenwerking met en ook voor rekening van president Nursultin Nazarbajev.

Op die manier werd het pijlijncontract toegewezen aan een relatief kleine onderneming als Tractebel. Het Trio had met dat Belgische bedrijf al een gunstig uitgevallen 'vingeroefening' achter de rug met het contract voor het beheer van de elektriciteitscentrale van Almaty Power, waarvoor Tractebel met de glimlach buitensporige 'vergoedingen' betaalde. Zo werden de Belgen 'uitgekozen' om de pijlijn te mogen exploiteren. Maar dan helemaal onder de voorwaarden van het Trio (versta: Nazarbajev). Dat verklaart bijvoorbeeld waarom Tractebel uiteindelijk méér miljarden franken betaalde aan 'consultancy' dan aan het eigenlijke exploitatiecontract. Het leert ook waarom Tractebel volgens zijn contract een meerderheid van de aandelen in de nieuwe exploitatiemaatschappij voor de pijlijn meteen gratis 'wegschonk' aan het Trio. En het spreekt voor zich dat, in een staat die autocratisch geleid

wordt door een president, diens 'vrienden' niets helemaal voor eigen rekening mogen/willen doen.

Door dat zwarte systeem is Nazarbajev onwaarschijnlijk rijk geworden. Toen de Zwitserse justitie een tabel opmaakte van al zijn rekeningnummers in Zwitserland, kwam men uit bij een lijst van meer dan zestig pagina's, alleen gevuld met honderden rekeningnummers en corresponderende bedragen. Het was een cluster van een bedrijf of zestig – Condor, Hovelon, Berkut, Brisa, noem maar op – vol kruisparticipaties, en goed voor een miljardenkapitaal – in dollars. Niet toevallig dook Nazarbajev de top-500 in van de Grootste Fortuinen, een positie die moeilijk te bezetten zou zijn met alleen zijn wettelijke inkomen als Kazaks politicus. Wie dus de exploitatie van de gaspijplijn krijgt, zorgt én voor welvaart in het land én voor het extra inkomen van de president en zijn entourage. Alleen daarom zou Nazarbajev van zo'n bedrijf niet de minste strubbeling aanvaarden en niet het kleinste meningsverschil dulden. In het begin leek het goed te gaan tussen Tractebel en het regime-Nazarbajev. De positie van Nicolas Atherinos, de hoogste Tractebel-man ter plaatse, spreekt boekdelen. Zo was Philippe Bodson "aangenaam verrast" toen hij vernam dat Atherinos ginds beschikte over twee vliegtuigen, Russische Jaks. Het was een uiterlijk teken van de hoge functie die de manager van de privé-firma ook daadwerkelijk innam in het officiële Kazachstan. "Ikzelf moest samen met Nazarbajev naar het bekende Wereld Forum in Davos", zegt Atherinos nu. "Het is misschien raar, maar omdat ik toen aan het hoofd stond van de gasconcessie, was ik automatisch 'gasmanager' van de staat Kazachstan, en van de president persoonlijk. In die hoedanigheid had ik in Kazachstan in het protocol feitelijk de rang van minister. Ik moest deelnemen aan de ministerraad voor alle gasproblemen en rapporteerde daarover aan de president via de eerste minister. Dat gaat allemaal nog terug op de wetgeving."

Dat Atherinos niet snoeft, bewijst een interne Tractebel-fax van 16 maart 1998, waarin men zich afvraagt of tijdens het bezoek van premier Dehaene, Atherinos moet plaatsnemen naast Dehaene en Bodson, of dat hij "faisant partie de la délégation du président lui-même (en tant que conseiller gaz".)

Ook Tractebel zit niet stil. Van meet af probeert Tractebel, de huisstijl van goede politieke contacten getrouw, politici warm te maken voor hun – dure en ook wel riskante – project in Kazachstan. Een kamercommissie onder leiding van François-Xavier de Donnea reist naar ginder af, en vooral volksvertegenwoordiger, oud-premier, oud-minister van Buitenlandse Zaken én economieprofessor Mark Eyskens toont de grootste belangstelling voor het Tractebel-avontuur in Kazachstan. "Prachtig project", zou Mark Eyskens zich op een van zijn reizen tegen Nicolas Atherinos laten ontvallen, om er met de nodige lyriek aan toe te voegen: "Kazachstan kan een mooi alternatief worden voor wat we verloren in onze Kongo." Zo was de cirkel natuurlijk rond: de Generale Maatschappij vrat zich destijds dik in de voormalige kolonie, zijn dochter Tractebel zou die strategie moeten herhalen in het nieuwe wingewest. Wie Generale zegt, spreekt ook over het hof. Volgens Atherinos heeft prins Filip, voorzitter van de Dienst voor Buitenlandse Handel, president Nazarbajev leren kennen, en klikte er duidelijk iets tussen die twee: "hun gezamenlijke voorkeur voor paarden".

Maar de tijden zijn veranderd, en binnen de kortste keren zaten er dikke wolken voor de Kazakse zon. Veel wolken. Tractebel kreeg niet de prijs die het wilde voor zijn gas en elektriciteit, oppositiepartijen claimden dat Tractebel "het contract voor de pijplijn had gekregen met de bedoeling de energieprijzen te verlagen, niet te verhogen". Zo hadden ze het aan het Troonplein zeker niet begrepen. Er waren niet alleen problemen met de Kazakken,

maar ook met de naburige Oezbeken. Die taptten nabij hun gezamenlijke grens gewoon gas af van de pijp. Dat ging zo ver dat Ludo Candries, de operationele verantwoordelijke, op een dag zestig militairen afhuurt die afhangen van Binnenlandse Zaken, en met hen een gewapende belegering begint van de Oezbeken. Zonder dat er een schot gelost wordt, herstelt Tractebel de orde. Een succes? Neen, want het is een pijnlijke illustratie van de cowboytoestanden in een regio waar netjes zakendoen blijkbaar uitgesloten is.

Er kwamen nog meer problemen. Zowel in Zwitserland als in België liepen gerechtelijke onderzoeken tegen het Trio, en ook de staatsveiligheid hield ze in de smiezen wegens hun banden met de Oost-Europese maffia. Daarom ook lieten internationale instellingen als de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (BERD) hun grootste reserves blijken om de Tractebel-projecten in Kazachstan mee te financieren: de aanwezigheid van het Trio duidde op infiltratie van de georganiseerde misdaad.

Wat een mooi project leek, begon einde 1997 al in een dreigend financieel debacle te veranderen. Toen ook Nazarbajev publiek afstand begon te nemen van de Belgen, sprong aan het Troonplein het sein op rood. Zonder de steun van Nazarbajev, zo besepte men goed, kon Tractebel het schudden.

Wat doet een privé-onderneming dan? Het schakelt de overheid in. In dit geval premier Dehaene (CD&V), die de zaak van Tractebel actief wilde bepleiten. Waar het tijdens die reis (13 tot 18 april 1998) precies om ging, komt kristalhelder naar voren in een reeks memo's die woordvoerder Jacques Van Hee in de voorbereiding naar de Tractebel-top zendt. Het zijn interne documenten, dus er wordt man en paard genoemd, zonder het omzwachtelde taalgebruik dat Tractebel zo graag bezigt voor de buitenwereld.

Op 23 februari 1998 schrijft hij naar Bodson, Deroux, Van Innis en Desclée de Brouwer de Maredsous dat de premier "had laten verstaan dat hij deze reis volledig ziet in het kader van de belangen van de twee Belgische bedrijven, namelijk Tractebel en Petrofina". En de pers moet mee. Waarom? Om er een propagandabezoek van te maken. Wat niét gewenst is, is een verslag uitbrengen hoe het er werkelijk toegaat. Dat blijkt zeer goed uit de interne nota van 30 maart 1998, waarin Van Hee als een geschoold agitpropman uitlegt wat moet worden gedaan met mogelijk te kritisch VRT-journalistiek: "Johan Depoortere (...) wil in de week van 6 april in Almaty een reportage maken over de stand van zaken met Tractebel. Het is waarschijnlijk dat de VRT die reportage zal willen uitzenden op het moment dat premier Dehaene Kazachstan bezoekt." Van Hee bezweert om maatregelen te nemen: "Er zal dus net zoals vorige keer een sterke omkadering van de reportageploeg moeten worden voorzien, om te vermijden dat er in België een controversiële reportage wordt uitgezonden over de aanwezigheid van Tractebel in Kazachstan, net op het moment van het bezoek van de premier. Dat zou de return van zijn bezoek naar eigen land kunnen ondermijnen." Dat de realiteit zeker niet mag uitlekken, blijkt ook uit de regeling die in dezelfde nota getroffen wordt voor een bezoek van een Kazakse delegatie tijdens die dagen in België: "Er is bewust vermeden om de Kazakse en de Belgische pers met elkaar in contact te brengen." Zo gaat dat bij Tractebel.

Staatsveiligheid

De vraag blijft dus in welke mate de premier zijn eigen bezoek in handen had. Hij dineert

samen met mannen als Alexander Mashkevitsj, toen al voorwerp van Belgisch én Zwitsers gerechtelijk onderzoek, én van de staatsveiligheid. Bij die laatste dienst zijn er niet weinig personen ziedend op Dehaene: "Zeker sinds Van Lysebeth de staatsveiligheid leidde, werd de eerste minister zeer goed ingelicht over onze bevindingen, en we waren toen al bezig met het Trio. Ofwel wist hij in welk wespennest hij zich stak – en dat is erg – ofwel verzuimde hij te weten wat hij moest weten - en ook dat is erg." De Belgische naïviteit stijgt ten top als Dehaene zich na afloop van de reis in een kranteninterview het volgende laat ontvallen: "Als ik de vergelijking maak tussen Kazachstan en Rusland, waar het overheidsapparaat volledig ineengestort is en eigenlijk overgenomen is door de maffia, dan denk ik dat de aanpak van Nursultan Nazarbajev in Kazachstan te verkiezen is." Bij de BERD blijft men er nochtans anders over denken. Ook na het bezoek van Dehaene laat men daar Tractebel weten, nu definitief, dat er geen financiering komt omdat de zaak niet kosjer is. (zie pagina één).

Maar zover dachten de Belgen niet na. Op het eerste gezicht is Dehaenes reis een groot succes. Officiële bezoeken, stralende gezichten, handjes schudden met belangrijke mannen, de pers enthousiast. Kortom: één groot feest. Terwijl het eigenlijk een begrafenisbuffet is. Nazarbajev toont zich wel lief, maar omdat fundamenteel niets veranderd is, is die nieuwe entente maar een kort leven beschoren.

In 1999 kantelt alles, zeker nadat Tractebel Atherinos ontslaat en Nazarbajev geen vertrouweling meer heeft. Op 1 juni 1999 neemt de nieuwe premier Balgimbayev afscheid van Tractebel in een brief – niet aan Dehaene, maar aan – letterlijk – "Mr. Gérard Mestrallet, leader, Tractebel s.a." Mestrallet is vooral de grote baas van Suez, de holding boven Tractebel. Balgimbayev waarschuwt hem dat "het bedrijf gefaald heeft om investeringen uit te voeren, het geheel operationeel te maken en in gebreke blijft in de betaling van royalties (als eerste vermeld, WDB / WP) belastingen, personeel". Het is het begin van het definitieve einde: Tractebel zoekt vanaf nu een uitweg, maar kan niet vermijden dat het wordt buitengekegeld. Door de president, wegens staatsbelang. Geen enkele Belgische premier is daarin nog tussenbeide kunnen komen. Nooit bleek beter hoezeer Dehaene als handmarionet is gebruikt – door de Kazakken, maar uiteindelijk ook door Tractebel. De Kazakse president zoekt geen contact met zijn Belgische collega. Hij intervenueert bij wie het echt voor het zeggen heeft.

+++++

De Morgen, zaterdag 9 februari 2002

'So they are all, all honourable men'

Het 'Tractebel-dossier' van 'De Morgen': het morele verslag van een journalistieke enquête

We vonden dat het tijd werd voor een balans en een verantwoording in deze laatste aflevering van een zeven dagen lopend dossier over Tractebel. Waarom besteedden we zoveel pagina's aan dat Belgische bedrijf? Wat is de relevantie van zoveel journalistieke ijver? Wat wilden we aantonen in deze enquête naar het doen (vooral) en het laten (in de rapportering naar de fiscus) van een bedrijf dat zich laat voorstaan op zijn reputatie van een de eerbiedwaardigste 'monumenten' van het Belgische economische bestel?

Er zijn weinig bedrijven met een plechtstatigere voorgevel als Tractebel, dat in zijn neoclassicistische pand uitkijkt op het Brusselse Troonplein, en meer bepaald op het ruitersstandbeeld van Leopold II, de vorst die als geen ander de ontwikkeling en expansie van het Belgische bedrijfsleven stimuleerde en bevorderde.

Zo was ook de reputatie van Tractebel: een oerdegelijk, klassiek bedrijf, dat werd en wordt geleid door het kruim van de Belgische en Franse haute-finance: Jean-Pierre Hansen, burggraaf Etienne Davignon, Yves Boël, baron Philippe Bodson, baron Paul De Keersmaecker, Gérard Mestrallet. De lijst klinkt onderhand vertrouwd in de oren, want de voorbije week hadden we het meermaals over die mannen.

Maar telkens als we die 'grote namen' intikten, telkens als we hun interne correspondentie lazen, of getuigen hoorden vertellen over hun vergaderingen, hun onderlinge coalities en naijver, telkens als we persjongen Jacques Van Hee met een uitgestreken gezicht zagen of hoorden verklaren dat er niets, of in het slechtste geval erg weinig aan de hand was met Tractebel, telkens opnieuw kwam ons weer die ene regel voor de geest die Shakespeare in Julius Caesar Marcus Antonius in de mond legt: "For Brutus is an honourable man/ So they are all, all honourable men"

Het is een van de meest verfijnde en tegelijk grimmigste afrekeningen uit de wereldliteratuur: die sneer naar de 'honourable men', naar de heren van stand die, binnen de eigen respectabele kring en dus buiten het oog van het gewone volk, een misdaad hebben gepleegd. Vervolgens doen die hoge heren alsof er niets aan de hand is, erger nog - en ergerlijker: zich laten zich misschien nog meer dan voordien aanspreken op hun prestige, hun aura van respectabiliteit. Maakten we met Tractebel niet al die maanden hetzelfde mee?

Concreet werd de interesse van De Morgen in Tractebel een jaar of twee, drie terug gewekt via twee andere sporen. Ten eerste vroegen - smeekten - speurders om meer journalistieke aandacht voor de infiltratie van de Russische maffia in de Belgische economie. Soms haalden berichten daarover wel de krantenkoppen, maar het ging van kwaad naar erger. Er was al een moord nodig zoals die op 17 juli 1998 op Rachmiel 'Mike' Brandwain, vlak bij de Keizerlei in het hartje van Antwerpen, om ook het grote publiek duidelijk te maken dat het hier niet om een marginaal fenomeen ging, maar om niet te missen signalen dat een nieuwe en uiterst agressieve variant van groot-banditisme dit land begon te teisteren.

Zo'n eerste concrete aanleiding kwam er in de marge van de zaak-Cools. Bij het screenen van de entourage van Alain Van der Biest bleek de invloed van de Luikse familie Uhoda duidelijk, een misdadige clan met uitstekende contacten in Oost-Europa en de voormalige Sovjet-Unie. Op een bepaald ogenblik komt de De Morgen politierapporten onder ogen en ontdekt dat er vragen gesteld worden over de rol die Gabriel Uhoda, een telg van die familie, speelde bij het in orde krijgen van een arbeidskaart voor een zekere Alijan Ibragimov, dat de staatsveiligheid de hele zaak in de smiezen heeft, en dat het die dienst niet ontgaan is dat alles gebeurt op aandringen van Tractebel en dat diezelfde Ibragimov ook gevolgd wordt door de ordediensten. Die politionele aandacht voor lieden die zich ophouden in de buurt van Gabriel Uhoda hoeft niet te verwonderen, maar wel die voor een blijkbaar cruciale zakenrelatie van Tractebel? Tractebel, dat was toch een eerbiedwaardig bedrijf, geleid door de bovenlaag aan 'honourable men' die dit koninkrijk bezit?

De Kazak Ibragimov bleek als snel een cruciale partner voor Tractebel. Het bedrijf verspreidde hoeraverhalen over zijn historische exploitatiecontract in Kazachstan. Daar in

westelijk Centraal-Azië leek een Belgisch bedrijf een van de grootse succesverhalen van de moderne tijd uit te bouwen, nietwaar?

Nietwaar. Vlug kwamen negatieve berichten, en op een sprankeltje hoop na bij de reis van premier Dehaene naar Kazachstan, ging het voortdurend van kwaad naar erger. Geen vijf jaar na ondertekening van het contract was alles voorbij. Dat is het economische verhaal. Weinig opbeurend, maar zo gaat het nu eenmaal: you win some, you lose some. Het is daarover dat Tractebel 'professioneel' zal communiceren.

Het viel echter binnen de kortste keren op - en heus niet alleen bij De Morgen; veel collega's werken al jaren ijverig aan dit dossier - dat Tractebel ginds gemene zaak had gemaakt - in de twee betekenissen van het woord 'gemeen': met figuren met maffieuze achtergrond. Dat Tractebel niet op een miljoen meer of minder had gekeken - miljoen dollar, wel te verstaan. Dat signalen van internationale instellingen bewust werden genegeerd, want dat alles moest wijken voor de droom op snel geldgewin en onverhoopte expansie. Het zijn misschien eerbiedwaardige mannen daar bij Tractebel, behalve dan als ze groot geld ruiken.

En wanneer ruiken ze dat niet? En zou er in de Tractebel-top iemand een verstopte neus hebben, of roken ze allemaal dezelfde geur?

Eerst vraag één. Ze doen het altijd. Kazachstan is geen geïsoleerd geval. Ook in Peru werd gul met de miljoenen dollars gesmeten, ditmaal voor de vermaledijde president Fujimori. Er waren gelijkaardige (nooit gerealiseerde) plannen met Benazir Bhutto, en justitie vlooit ook na wat er in de golfstaat Oman gebeurde. Deze reeks tilt het geval-Kazachstan uit de 'anekdotiek'. Want neen: Kazachstan is geen verhaal van 'de gelegenheid maakt de dief', van Tractebel dat een mooie kans zag, maar zich ineens, tegen heug en meug, helemaal tegen de huisstijl in, verplicht zag geld onder tafel te betalen. Het is omgekeerd. Zei voorzitter Jean-Pierre Hansen het zelf niet met zoveel woorden op die persconferentie maandag, om de berichtgeving in De Morgen te weerleggen: "Geheime commissies zijn nog geen illegale commissies." Neen, maar ze zijn wel geheim, en geheimer dan gewone commissies (die zijn namelijk ook 'geheim' - voor de buitenwereld). Geen enkel bedrijf verspreidt of publiceert lijsten met wie commissies geniet. Maar geheime commissies zijn dermate geheim dat ze ook binnen het eigen bedrijf en voor de fiscus geheim moeten blijven. En daarom wordt tegen het belachelijke tarief van driehonderd procent belast: omdat dat eigenlijk een moreel verwerpelijke techniek is, een die uitnodigt tot illegale praktijken.

Uit de omvang van de aanslag van 6 miljard blijkt ook dat Tractebel zeer gul omspringt met die 'uitzonderlijke' vorm van betaling. Daarom kreeg het bedrijf trouwens de exploitatie van de gaspijp in handen: bij het eerste, 'kleine' contract van de elektriciteitscentrale had Tractebel al bewezen dat het bedrijf openstaat voor 'zaakjes'.

Met andere woorden: er is geen indicatie om vergoelijkend te doen, en te zeggen dat het niét om een bewuste, systematische en jarenlang volgehouden politiek van Tractebel ging. En het was al evenmin de bedoeling dat de fiscus of het gerecht hun oog lieten vallen op dit stelsel. Toen het toch gebeurde, wachtte er meteen een aanslag van 6 miljard frank. Dat was trouwens het begin van deze reeks.

Dan vraag twee: wie heeft in deze géén geld geroken? Antwoord: niemand. Als de reconstructie van Tractebel in Kazachstan één zaak duidelijk maakte, dan is het wel dat er in deze business geen witte ridders rondlopen. Of Nicolas Atherinos of Pierre Bocquet zich schuldig hebben gemaakt aan het tillen van de onderneming waarvoor ze werkten, zal de rechter moeten uitmaken. Het is in ieder geval zo, zoals we de voorbije week aanstipten, dat

er merkwaardige zaken zijn gebeurd. Atherinos' ultieme verdediging is trouwens: "Bodson wist alles." Op het eerste gezicht is dat een plausibele uitleg. Maar Bodson, zo werd ook duidelijk, heeft ook veel (misschien niet tot het laatste detail) doorgesproken met andere belangrijke mannen in de groep, zoals Etienne Davignon. Wie wist wat? Zal dat ook voorwerp worden van gerechtelijk onderzoek - en dan een gecoördineerd onderzoek, alle afzonderlijke Tractebel-deeltjes bij één onderzoeksrechter in Brussel, bevoegd voor alles, en niet versnipperd bij een man/vrouw of drie, zoals vandaag het geval is.

Want het gaat hier niet om kleine bedragen. Als - áls - Atherinos en Bodson een 'appeltje' voor zichzelf hebben gereserveerd, dan spreken we wellicht over 5 miljoen dollar. Vijf miljoen dollar! En de eerste betaling aan het Trio ging om 55 miljoen dollar - minus dus die 5 van daarnet, die als kick-back terug naar België kwam. Blijft over: 50 miljoen dollar.

Dat klinkt misschien niet spectaculair. Maar vergelijk het eens met het grootste politiek-financiële schandaal in Vlaanderen sinds de Tweede Wereldoorlog, namelijk de Augusta-betaling aan de SP. Wel, daar ging het om 50 miljoen frank, plus, vervolgens, nog eens 60 miljoen van Dassault. In Kazachstan, zo rekenen gerechtelijke bronnen voor, betaalde Tractebel, alles meegerekend, zo'n 145 miljoen dollar aan 'consultancy' - lees: smeergeld. (Maar néén, zegt Tractebel, zoals hun advocaten hun dat geleerd hebben: corruptie slaat alleen op ambtenaren, en het Trio zijn privé-personen. Ga weg: wie over het Trio spreekt, heeft het over president Nazarbajev. Die werd uitgekocht, via zijn stromannen.

Toen het Canvas-duidingsprogramma TerZake aandacht besteedde aan Tractebel, vroeg ankervrouw Frieda Van Wijck ineens waarom men zich niet wat realistischer zou opstellen. Ginds kun je toch geen zakendoen zonder smeergeld te betalen? Waarom zouden Belgen dat dan niet mogen?

Misschien was het een retorisch trucje om haar gesprekspartner, VRT-collega Johan Depoortere, te laten zeggen wat hij wilde zeggen: dat Tractebel toch wel zéér veel betaalde. Misschien ook niet, en dan schrijft Van Wijck zich in in een lijn die ook aangehouden wordt door Nicolas Ghislain, editorialist van La Libre Belgique. "Men moet zich toch hoeden voor een te angelieke opstelling. De meeste concurrenten (Amerikanen, Fransen) handelen niet anders en zetten wellicht nog grotere middelen in."

Hier begint natuurlijk de politieke of maatschappelijke afweging die ieder medium voor zichzelf moet maken, al dan geïnspireerd door zijn 'mission statement' of 'redactiestatuut': of men grootschalige omkoperij al dan niet gedooft. De Morgen doet dat niet, al weten we dat er altijd collega's zijn die een andere visie hebben. Net zoals er destijds collega's waren die eigenlijk wel vonden (of vinden) dat je niet te streng moet zijn voor milieuovertredingen voor bedrijven, zeker niet in de derde wereld - kijk naar Shell -, of kinderarbeid, of respect voor de mensenrechten, of zoals er jarenlang journalisten waren die er geen graten in zagen dat Belgische banken het apartheidsregime bleven steunen, 'want de Amerikanen deden dat toch ook, en haalden nog veel meer geld uit Zuid-Afrika'. Het is een afweging, maar niet de onze.

Vooraf omdat de steun aan de Kazakse president Nazarbajev evenmin neutraal is. Neem de beschrijving in het lezenswaardige naslagwerk 'L'état du monde 2002' over Kazachstan. "Nazarbajev zal er de controle op de politiek blijven behouden, ook na zijn eventuele vertrek in 2006. Op 27 juni 2000 heeft het parlement immers een wet aangenomen die aan de eerste president van de republiek een belangrijke rol garandeert, zelfs na het beëindigen van zijn mandaat. Hij blijft het recht hebben aan de bevolking én aan de administratie projecten voor te leggen (...) hij mag blijven mee vergaderen op de ministerraad, (...) hij mag voorstellen

blijven doen bij benoemingen en over het instellen van de staat van beleg en de staat van oorlog. Bovendien geniet hij immuniteit voor zichzelf en zijn familie."

Er is meer. Het huiveringwekkende 'World Report 2001' van Human Rights Watch wijdt een heel hoofdstukje aan Nazarbajev. Het is in België weinig bekend, want Kazachstan is natuurlijk 'weinig sexy', zoals dat heet, maar het is in deze het lezen waard. Kort komt het erop neer dat Nazarbajev géén vrije verkiezingen lust, géén oppositie, géén vrije pers en dat zijn tegenstanders ook hardhandig duidelijk maakt. Journalisten worden door knokploegen in elkaar geramd, opgesloten, net zoals politieke tegenstanders, vakbondsvolk en religieuze leiders. En niemand die tegen Nazarbajev op kan, want niemand heeft zoveel geld. Hallo, Tractebel? Welk regime denkt men dat Tractebel daar aan het helpen was, door - het mag toch nog eens herhaald worden - in totaal voor een geschatte 145 miljoen dollar achter te laten, bestemd voor Nazarbajev en zijn entourage. Vanwege dit alles, dit dossier. Zoals Shakespeare dat zo voortreffelijk uitdrukte: "I speak not to disprove what Brutus spoke/ But here I am to speak what I do know."